

ข้อมูลวิชาการ
เรื่อง ชะมดเข็ด

จากโครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร "ชะมดเข็ด"
เพื่อการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม

สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก
กองทุนภูมิปัญญา-การแพทย์แผนไทย
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ISBN : 978-974-10-4570-9

ข้อมูลวิชาการ เรื่อง ชะมดเข็ด

จากโครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร “ชะมดเข็ด” เพื่อการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม

ISBN : 978 - 974 - 10 - 4570 - 9

ที่ปรึกษา

นายแพทย์ลือชา วรรณรัตน์

อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

นายแพทย์ประพจน์ เกตุรากาศ

รองอธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

รักษาการในตำแหน่งนายแพทย์ ๑๐ วช. (ด้านสาธารณสุข)

นายแพทย์ปราโมทย์ เสถียรรัตน์

ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย

ผู้ศึกษาวิจัย

ดร.อลงกรต แทนอมทอง

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้รับผิดชอบและประสานงาน

กั-จนา

ดิวิเศษ

สมนึก

สมบูรณ์สร้าง

พรรณลอง

พงศ์เลาวภาคย์

ศิริชวี-

ชาวจีน

สาธิต

ชูทวด

จุฑามาส

บุ-คง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ ร้านแมกเนท สโตร์

สนับสนุนโดย กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

จัดพิมพ์โดย กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

คำนำ

ตามมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.๒๕๔๒ คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณากำหนดประเภท ลักษณะ ชนิดและชื่อของสมุนไพรควบคุมและกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุมโดยให้มีอำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็น ชี้แจง รวมทั้งเสนอแนะร่างประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง สมุนไพรควบคุมและคณะกรรมการฯ ดังกล่าว พิจารณาเห็นว่าสมุนไพร “ชะมดเข็ด” เป็นสมุนไพรหนึ่งในสองชนิด ได้แก่ ชะมดเข็ดและกฤษณาที่อาจเข้าหลักเกณฑ์ เป็นสมุนไพรที่มีค่าต่อการศึกษาหรือวิจัย หรือมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ หรืออาจจะสูญพันธุ์ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข โดยคำแนะนำของคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย มีอำนาจในการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุมได้ตามมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒

ดังนั้น คณะกรรมการฯ จึงได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร “ชะมดเข็ด” เพื่อให้มีข้อมูลสนับสนุนในการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม โดยใช้งบประมาณจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และได้จัดจ้าง ดร.อลงกรต แทนออมทอง สังกัดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ดำเนินการศึกษาข้อมูลทางวิชาการของชะมดเข็ด และนำเสนอต่อคณะกรรมการฯ และ

คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยพิจารณาตามลำดับ จากผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวทำให้คณะอนุกรรมการฯ และคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยมีมติเห็นชอบว่ายังไม่สมควรประกาศให้ชะมดเช็ดเป็นสมุนไพรควบคุมเหตุผลเนื่องจากเห็นว่าความจำเป็นเร่งด่วนเกี่ยวกับสมุนไพรชะมดเช็ดเวลานี้ คือการส่งเสริมให้เกิดการเพาะเลี้ยงที่ดี กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ การศึกษาวิจัยที่ครบวงจร และด้านการตลาดที่เหมาะสมโดยยังไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการด้านกฎหมายไปควบคุมดูแลให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนของหน่วยงาน และเกษตรกรผู้เลี้ยง

และเสนอให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงได้จัดพิมพ์ผลการศึกษาดังกล่าวเรียบเรียงเป็นหนังสือเชิงวิชาการเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินการคุ้มครองและส่งเสริมสมุนไพร “ชะมดเช็ด” ในโอกาสต่อไป

(นายแพทย์ลือชา วรรัตน์)

อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สารบัญ -

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ -	ข
สารบัญ-ภาพ	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง

บทที่ ๑ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชะมดเขียด

บทนำ	๑
ชะมดที่พบในประเทศไทย	๒
ลักษณะทั่วไปของสัตว์ในวงศ์ชะมด	๓
ชนิดของชะมดที่ทำให้ชะมดเขียดได้ดีในประเทศไทย	๖
๑. ชะมดเขียด	๖
๒. ชะมดแมงหางป๋อง	๗
๓. ชะมดแมงสันหางดำ	๑๑

บทที่ ๒ การเพาะเลี้ยงชะมดเขียด

ประวัติการเลี้ยงชะมดเขียดในประเทศไทย	๑๒
ผู้เลี้ยงชะมดเขียด	๑๔
ผู้รับซื้อสมุนไพรชะมดเขียด	๑๕
ตัวสัตว์ (ชะมดเขียด)	๑๖
โรงเรือน	๑๗
การทำความสะอาดกรงเลี้ยง	๒๑

สารบัญ- (ต่อ)

	หน้า
การให้อาหารและน้ำ	๒๒
การป้องกันและรักษาโรค	๒๕
วิธีการเก็บ	๒๘
การเก็บรักษาก่อนจำหน่าย	๒๙
การจำหน่าย	๓๐

บทที่ ๓ ประโยชน์และศักยภาพของสมุนไพรชะมดเข็ด

ข้อมูลด้านเภสัชวิทยาพื้นบ้าน	๓๓
ประโยชน์ของสมุนไพรชะมดเข็ด	๓๔
ศักยภาพของสมุนไพรชะมดเข็ด	๔๖
๑. ศักยภาพด้านการผลิต	๔๖
๒. ศักยภาพด้านการตลาดภายในประเทศ	๔๗
๓. ศักยภาพด้านการตลาดในต่างประเทศ	๔๘

บทที่ ๔ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สถานภาพตามสหภาพนานาชาติเพื่อ	๕๒
การอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ	
สถานภาพตามอนุสัญญาไซเตส	๕๒
พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า	๕๓
พ.ศ. ๒๕๓๕	

สารบัญ- (ต่อ)

หน้า

บทสรุปในการคุ้มครองสมุนไพรรักษาโรค

เอกสารอ้างอิง

๖๑

ภาคผนวก

- โครงการศึกษาวิจัยสมุนไพรรักษาโรค “ชะมดเข็ด”
เพื่อการประกาศให้เป็นสมุนไพรรักษาโรค
๖๗
- คำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริม
๗๗
ภูมิปัญญา-การแพทย์แผนไทย ที่ ๐๓/๒๕๕๑
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณา
กำหนดประเภท ลักษณะ ชนิดและชื่อ
สมุนไพรรักษาโรคและกำหนดหลักเกณฑ์
วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรรักษาโรค
คุ้มครอง

สารบัญ-ภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑ ชะมดเขียด (<i>Viverricula indica</i>)	๖
ภาพที่ ๒ ชะมดแผงหางปล้อง (<i>Viverra zibetha</i>)	๙
ภาพที่ ๓ ชะมดแผงสันหางดำ (<i>Viverra megaspila</i>)	๑๑
ภาพที่ ๔ อุประการณ์ที่ใช้ดักจับชะมดเขียด	๑๖
ภาพที่ ๕ ลักษณะของชะมดเขียดที่เลี้ยงไว้ในกรง	๑๘
ภาพที่ ๖ ลักษณะโรงเรือนเลี้ยงชะมดเขียด	๑๙
ภาพที่ ๗ ลักษณะกรงเลี้ยงชะมดเขียด	๒๑
ภาพที่ ๘ ภาชนะที่ใช้ใส่อาหารและน้ำให้แก่ชะมดเขียด	๒๒
ภาพที่ ๙ อาหารที่ใช้เลี้ยงชะมดเขียด	๒๓
ภาพที่ ๑๐ การให้อาหารชะมดเขียด	๒๔
ภาพที่ ๑๑ อาหารที่ใช้เลี้ยงชะมดเขียด	๒๕
ภาพที่ ๑๒ ตัวอย่างยาปฏิชีวนะที่ผู้เลี้ยงให้กับชะมดเขียดที่ไม่สบาย	๒๗
ภาพที่ ๑๓ การเก็บไข่ชะมดเขียด	๒๙
ภาพที่ ๑๔ แสดงการเก็บรักษาไข่ชะมดเขียด	๓๐
ภาพที่ ๑๕ สมุนไพรชะมดเขียดบริสุทธิ์ และสมุนไพรชะมดเขียด ที่มีการปลอมปน	๓๒
ภาพที่ ๑๖ โครงสร้างสามมิติและโครงสร้างเชิงเส้น ของสารชีวเวโทนที่พบในสมุนไพรชะมดเขียด	๓๔
ภาพที่ ๑๗ มูลค่าการส่งออกสินค้ากลุ่มชะมดเขียดของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๙	๔๙

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สุมุนไพรชะมดเข็ด คือ เมื่อกหรือไขที่ได้จากสร้างจากต่อมกลิ่น (Scent gland หรือ Perineal marking gland) ทางด้านหน้าของทวารหนัก (Anus) ของสัตว์จำพวกชะมด (Civet cat) ซึ่งในประเทศไทยมีสัตว์จำพวกชะมดที่ให้สุมุนไพรชะมดเข็ดได้ ๓ ชนิด ได้แก่ ชะมดเข็ด (*Viverricula indica* (Desmarest), ๑๘๑๗) ชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha* Linnaeus, ๑๗๕๘) และชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra megaspila* Blyth, ๑๘๖๒) แต่ที่นิยมเลี้ยงเพื่อเก็บสุมุนไพรชะมดเข็ด และกฎหมายอนุญาตให้เพาะเลี้ยงเพื่อการค้าได้มีเพียงชนิดเดียว คือ ชะมดเข็ด (*Viverricula indica*)

สุมุนไพรชะมดเข็ด (Civet) เป็นเครื่องหอมและเครื่องยาที่ใช้มากในยาไทย โดยเป็นตัวยาลำค้-สิ่งหนึ่งในยาหอมไทย เช่น ยาหอมเทพจิตร ยาหอมทิพโอสถ และยาหอมอินทจักร์ อันเป็นยาลำค้-ประจำบ้านแผนโบราณตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาลำค้-ประจำบ้านแผนโบราณ ในราชกิจจานุเบกษาฉบับวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๒ ในประกาศฉบับเดียวกันยังควบคุมตำรับยาที่มีชะมด เป็นตัวยาลำค้- ผู้ผลิตต้องแจ้งสูตรส่วนประกอบ วิธีทำ สรรพคุณ ขนาดรับประทาน และขนาดบรรจุ ต่อคณะกรรมการยา เพื่อให้ความเห็นชอบด้วย ซึ่งตามข้อมูลของกองควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ณ วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐ รายงานว่า มีการขึ้นทะเบียนตำรับยาแผนโบราณที่ใช้ชะมดเข็ด เป็นเครื่องยา จำนวน ๑๑๕ ตำรับ โดยส่วนใหญ่เป็นตำรับยาในกลุ่ม

ยาหอม ยาแก้ลมวิงเวียน หน้ามืด ตาลาย นอกจากนี้ชะมดเข็ดยังถูกใช้ในอุตสาหกรรมน้ำหอมและเครื่องหอมทั้งในและนอกประเทศ

สถานการณ์สมุนไพรชะมดเข็ดยในปัจจุบัน

การเลี้ยงชะมดเข็ดยในประเทศไทย มีรายงานการเลี้ยงที่อำเภอเขาย้อย และอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ไม่น้อยกว่า ๖๐ ปี โดยเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมตั้งแต่รุ่นพ่อแม่และสืบทอดมาจนปัจจุบัน และเลี้ยงกันเฉพาะชะมดเข็ดย (*Viverricula indica*) เท่านั้น แต่ในปัจจุบันพบว่ามีผู้เลี้ยงเหลืออยู่เพียงแค่ ๘ ราย ส่วนใหญ่เป็นผู้เลี้ยงรายย่อย มีชะมดเข็ดยไม่กี่สิบตัว มีเพียง ๒ ราย เท่านั้น ที่มีชะมดเข็ดยมากกว่า ๕๐ ตัว รวมจำนวนชะมดเข็ดยทั้งหมดเพียง ๒๖๐ ตัว ซึ่งมีกำลังผลิตสมุนไพรชะมดเข็ดยประมาณเดือนละ ๑ กิโลกรัม นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เลี้ยงไม่ได้ทำการเพาะขยายพันธุ์ชะมดเข็ดยที่เลี้ยงไว้ และไม่มีการพัฒนาปรับปรุงวิธีการเลี้ยงแต่ประการใด ทำให้ชะมดเข็ดยมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลงเรื่อย ๆ ซึ่งจะส่งผลให้อาชีพนี้สูญหายไปและจะส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรชะมดเข็ดยในที่สุด

สถานการณ์ตลาดในประเทศและต่างประเทศมีแนวโน้มว่าตลาดมีความต้องการสูง โดยตลาดในประเทศ คือธุรกิจยาแผนโบราณ ธุรกิจนวดไทย และธุรกิจน้ำมันระเหยง่ายสำหรับสปาและสวดมนต์บำบัด (Aroma therapy) ส่วนตลาดในต่างประเทศ คือ ธุรกิจยาแผนโบราณในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ธุรกิจน้ำหอมและเครื่องหอมในกลุ่มประเทศเอเชียและกลุ่มประเทศตะวันตก แต่พบว่าศักยภาพการผลิตที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ของตลาด ประกอบกับกลไกการตลาดถูกกำหนดโดยผู้รับซื้อหรือ
พ่อค้าคนกลางรายใหญ่ ทำให้ผู้ผลิตไม่ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า และ
ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการผลิตต่ำ

ตามกฎกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่าด้วย
เรื่อง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๔๖
ออกตามความในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕
ได้กำหนดให้ชะมดเขียด (*Viverricula indica*) ชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra
zibetha*) และชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra megaspilla*) เป็นสัตว์ป่า
คุ้มครอง แต่ทั้งนี้ตามกฎกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ว่าด้วยเรื่อง กำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิด
ที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้กำหนดให้ชะมดเขียด (*Viverricula indica*)
เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่อนุญาติให้เพาะพันธุ์ได้

แนวทางการดำเนินการคุ้มครองและส่งเสริมสมุนไพรรชะมดเขียด

แนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสมุนไพรรชะมดเขียด มี ๒ ทาง
ดังต่อไปนี้

แนวทางที่หนึ่ง ประกาศให้ชะมดเขียดเป็นสมุนไพรรควบคุม
ควบคุมไปกับการส่งเสริมแบบบูรณาการอย่างครบวงจร

แนวทางที่สอง ไม่ประกาศให้ชะมดเขียดเป็นสมุนไพรรควบคุม
แต่ดำเนินการวางแผนแม่บทในการส่งเสริมแบบบูรณาการอย่างครบ
วงจร

ขอบเขต

๑. จัดทำแผนแม่บทในการส่งเสริมอย่างบูรณาการ
ครบวงจร และเป็นการดำเนินการเชิงรุก

๒. จัดสรรงบประมาณในการดำเนินการทั้งในการ
เพาะเลี้ยง การแปรรูป หรือการศึกษาวิจัย มีการจัดทำแผน
งบประมาณอย่างเป็นระบบ และใช้วิธีตั้งงบประมาณในการดำเนินการ
แล้วหาผู้สมัครรับทุน แทนการให้ผู้สนใจเสนอโครงการเข้ามา

๓. ประเด็นในการดำเนินการส่งเสริม ควรดำเนินการ
ตามลำดับความจำเป็นเร่งด่วน ดังนี้

๓.๑) การเพาะขยายพันธุ์ ต้องดำเนินการศึกษาวิจัย
เกี่ยวกับการคัดเลือกพันธุ์ การผสมพันธุ์ และการอนุบาลตัวอ่อน
เพื่อให้ได้ชะมดเช็ด รุ่นใหม่ มาทดแทนชะมดเช็ดที่มีอยู่เดิม
และมีแนวโน้มว่าจะลดจำนวนลง โดยเร่งด่วน

๓.๒) การเพาะเลี้ยง ต้องส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย
เกี่ยวกับปัจจัยในการเพาะเลี้ยงที่ทำให้ปริมาณและคุณภาพของ
การผลิต สมนไพรชะมดเช็ดเพิ่มสูงขึ้น พร้อมทั้งถ่ายทอดเทคโนโลยี
และสนับสนุนแหล่งเงินทุนแก่ผู้เลี้ยง

๓.๓) การศึกษาวิจัยทางเภสัชวิทยาและพิษวิทยา
เพื่อให้ทราบถึงฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพรมะขามเทศที่เด่นชัด
และมีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์สนับสนุน เพื่อการนำสมุนไพรมะ
ขามเทศไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด และสร้างมูลค่าเพิ่มแก่
ผลิตภัณฑ์

๓.๔) ส่งเสริมด้านการตลาด เพื่อช่วยสร้างแรงจูงใจ
ให้อาชีพการเพาะเลี้ยงชะมดเข้ติดยังคงอยู่ต่อไป

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาฯ

บทที่ ๑

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชะมดเข็ด

บทนำ

ชะมดเข็ด (Civet) เป็นเครื่องหอมและเครื่องยาที่ถูกนำมาใช้มากในยาแผนไทย โดยเป็นตัวยาล้ำค่าสิ่งหนึ่งในยาแผนไทย เช่น ยาหอมเทพจิตร ยาหอมทิพโอสถ และยาหอมอินทจักร์ อันเป็นยาสาม์-ประจำบ้านแผนโบราณ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข นอกจากนี้ชะมดเข็ดยังถูกใช้ในอุตสาหกรรมน้ำหอม และเครื่องหอมทั้งในและนอกประเทศ

ชะมดเข็ด ได้จากเมือกหรือไขที่สร้างจากต่อมกลิ่น (Scent gland หรือ Perineal marking gland) ทางด้านหน้าของทวารหนัก (Anus) ของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมกลุ่มชะมดหลายชนิด ในสกุลชะมดแดง (Genus *Viverra* Linnaeus, ๑๗๕๘) และสกุลชะมดเข็ด (Genus *Viverricula* Hodgson, ๑๘๓๘) ทั้งเพศผู้และเพศเมีย เข็ดไว้ตามไม้ที่ปักให้หรือที่ขี้กรงที่ขังสัตว์ไว้ (ชยันต์ พิเชียรสุนทร และวิเชียร จีรวงส์, ๒๕๔๖; Legakul and McNeely, ๑๙๘๘) ในประเทศไทยพบว่ามีเพียงแค่ ๓ ชนิดเท่านั้น ที่ให้ชะมดเข็ดได้ดี คือ

๑. ชะมดเข็ด (*Viverricula indica* (Desmarest), ๑๘๑๗)
 ๒. ชะมดแดงหางปล้อง (*Viverra zibetha* Linnaeus, ๑๗๕๘)
- และ
๓. ชะมดแดงสันหางดำ (*Viverra megaspila* Blyth, ๑๘๖๒)

ชะมดที่พบในประเทศไทย

ชะมด (Civet) เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอันดับสัตว์กินเนื้อ (Order Carnivora) จัดอยู่ในวงศ์ชะมด (Family Viverridae) ซึ่งทั่วโลก มีอยู่ทั้งสิ้น ๖ วงศ์ย่อย ๒๐ สกุล และ ๓๘ ชนิด (Wilson and Cole, ๒๐๐๐) สำหรับประเทศไทย พบทั้งหมด ๓ วงศ์ย่อย (Subfamily) ๙ สกุล (Gen- era) และ ๑๑ ชนิด (Species) ได้แก่

๑. วงศ์ย่อยอีเห็นข้างลาย (Subfamily Paradoxurinae)

ประกอบด้วย

- ◆ หมิ่นขอหรือบินตุรง (*Binturong, Arctictis binturong*)
- ◆ อีเห็นข้างลายหรืออีเห็นธรรมดา (*Asian palm civet, Paradoxurus hermaphroditus*)
- ◆ อีเห็นเครีือ (*Masked palm civet, Paguma lavata*)
- ◆ อีเห็นหน้าขาวหูต่าง (*Small-toothed palm civet, Arctogalidia trivirgata*)

๒. วงศ์ย่อยชะมดเข็ด (Subfamily Viverrinae) ประกอบด้วย

- ◆ ชะมดแปลงลายแถบ (*Banded linsang, Prionodon linsang*)
- ◆ ชะมดแปลงลายจุด (*Spotted linsang, Prionodon pardicolor*)
- ◆ ชะมดแผงสันหางดำ (*Large-spotted civet, Viverra megaspila*)
- ◆ ชะมดแผงหางปล้อง (*Large Indian civet, Viverra zibetha*)

- ◆ ชะมดเขียด (Small Indian civet, *Viverricula indica*)

๓. วงศ์ย่อยอีเห็นลายพาด (Subfamily Hemigalinae) ประกอบด้วย

- ◆ อีเห็นน้ำ (Otter civet, *Cynogale bennettii*) และ
- ◆ อีเห็นลายลาด (Banded palm civet, *Hemigalus derbyanus*)

(โอภาส ขอบเขตต์, ๒๕๔๑; Lekagul and McNeely, ๑๙๗๗, ๑๙๘๘; Wilson and Cole, ๒๐๐๐)

ลักษณะทั่วไปของสัตว์ในวงศ์ชะมด

สัตว์ในวงศ์ชะมดจะมีร่างกายที่ยาวเรียวยาว ขาสั้น และปกติจะมีหางยาว ซึ่งอาจจะขดม้วนเป็นวงได้ ขนตามตัวมักเป็นจุดๆ หรือมีลายเป็นแถบๆ ขากรรไกรและ จมูกที่ยื่นออกมา (Rostrum) จะยาวและแหลม ประกอบด้วย หนวดแข็ง (Vibrissae) ที่ยาวและเคลื่อนไหวได้ ส่วนใหญ่ทั้งขาหน้าและ ขาหลังจะมี ๕ นิ้ว บางครั้งนิ้วแรก ของเท้าหลัง (Hallux) หรือนิ้วแรกของ เท้าหน้า (Pollex) อาจจะลดรูปหายไปหรืออาจหายไปทั้งสองนิ้ว กรงเล็บของสัตว์ในวงศ์นี้มีทั้งที่ยึดหดได้และยึดหดไม่ได้ หรือยึดหดได้บางส่วน แต่มีการพัฒนาน้อยกว่า สัตว์ในวงศ์เสือและแมว (Family Felidae) กรงเล็บมีแผ่นหุ้ม หรือไม่มีแผ่นหุ้ม การเคลื่อนไหวที่มีหลายแบบ สัตว์ในวงศ์ย่อยชะมด จะมีการเคลื่อนไหวที่เป็นแบบเดินด้วยปลายนิ้ว (Digitigrade) ในวงศ์ย่อยอีเห็นลายพาด จะเคลื่อนไหวที่แบบเดินด้วยฝ่าเท้า (Plantigrade)

และในวงศ์ย่อย อีเห็นข้างลาย จะเดินแบบกึ่งใช้ฝ่าเท้า (Semi-plantigrade) (Lekagul and McNeely, ๑๙๗๗; ๑๙๘๘)

พฤติกรรมโดยทั่วไปของสัตว์ในวงศ์นี้ มักใช้ชีวิตอย่างเงิบ ๆ และมักใช้ ต่อมพิเศษสำหรับการติดต่อลือสารเกือบทุกชนิด ยกเว้น ชะมดแปลง (*Prionodon* spp.) อีเห็นหน้าขาวหูดำ (*Arctogalidia trivirgata*) เป็นต่อมกลิ่นที่อยู่ด้านหน้าของ ทวารหนัก เรียกว่า **“Scent gland”** หรือ **“Perineal marking gland”** ซึ่ง สร้างสารที่เรียกว่า **“ชะมดเซ็ด (civet)”** สารนี้ประกอบด้วยแอมโมเนียอิสระ เรซิน ไขมัน และน้ำมันหอมระเหย ชะมดเซ็ดนำมาใช้ทำยา และเครื่องสำอางต่างๆ รวมทั้งใช้ในอุตสาหกรรมน้ำหอม และน้ำมันหอมระเหยง่ายสำหรับธุรกิจสปา และสுகันบำบัด (Aroma therapy) (ประทีป ดวงแค, ๒๕๔๗: Lekagul and McNeely, ๑๙๗๗; ๑๙๘๘)

ต่อมกลิ่นจะแตกต่างกันในสัตว์แต่ละชนิด ต่อมสร้างกลิ่น ที่มีพัฒนาดี ส่วนใหญ่จะพบในสัตว์วงศ์ย่อยชะมด ซึ่งจะมีถุงมารองรับสารที่ถูกสร้าง โดยต่อมกลิ่น ของสัตว์พวกอีเห็นจะไม่มีถุงรองรับสารที่ถูกสร้างขึ้นมา แต่จะมีหนังที่เป็นรอยย่นๆ รองรับสารที่ถูกสร้างขึ้นมาแทน สำหรับชะมดและอีเห็นบางชนิดจะมีการพัฒนาต่อมกลิ่นที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ามีจุดประสงค์สำหรับการป้องกันตัว มากกว่าการใช้เพื่อทำเครื่องหมายติดต่อลือสาร (เอก วัฒนา, ๒๕๒๕)

ลักษณะของกะโหลกของสัตว์ในวงศ์ชะมดจะมีลักษณะยาวต่ำ และแคบ มีจมูกและขากรรไกรที่ยื่นออกมาแหลมคมเช่นเดียวกับ

ในสัตว์วงศ์เสือและแมวอื่นๆ กระดุกหู (Bullae) ประกอบด้วยกระดุก ๒ ชั้น คือ Tympanic และ Endotympanic ลักษณะที่ใช้จำแนกที่ล่าค้-ได้แก่ ขนาดและรูปร่างของกะโหลกส่วน Sagittal และ Occipital รูปร่างของ Zygomatic arch ซึ่งเป็นกระดูกซึ่งอยู่ด้านข้างที่เชื่อมติดกับกะโหลก รอบ ๆ เบ้าตา (Orbital) การปรากฏและขนาดของแขนงด้านหลังกระดูก แอ่งตา และระดับของการหดตัวของกะโหลกส่วนด้านหลังของเบ้าตา (Post-orbital) (Lekagul and McNeely, ๑๙๗๗; ๑๙๘๘)

ลักษณะของสัตว์แต่ละสกุลในวงศ์ชะมดที่พบในประเทศไทย (Simpson (๑๙๕๕) และ Lekagul and Mcneely (๑๙๗๗; ๑๙๘๘) ได้แก่

๑. สกูลชะมดเซ็ด (Genus *Viverricula*) สกูลนี้มีชนิดเดียว คือ ชะมดเซ็ด (*Viverricula indica*) มีขนาดเล็กกว่าชะมดสกุลชะมดแผง หน้าแคบ สันด้านหน้าของหูที่ใกล้ชิดกันไม่มีกล่องสมองส่วนบน มีสีคล้ายกับชะมดแผง ส่วนใหญ่มีสีเทา ขาว และดำ กรงเล็บมีลักษณะกึ่งยึดหดได้ และต่อมลิ้นเปิดสู่ช่องที่มี ลักษณะพิเศษ ขากรรไกรและจมูกที่ยื่นออกมาสั้นและเรียว สูตรฟันของชะมดสกุลนี้ คือ ๓/๓ ๑/๑ ๔/๔ ๒/๒*๒ = ๔๐

๒. สกูลชะมดแผง (Genus *Viverra*) พบในประเทศไทย ๒ ชนิด คือ ชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*) และชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra megaspila*) ส่วนอีกชนิด คือ ชะมดแผงมาเลเซีย (*Viverra tangalunga*) ซึ่งมีรายงานพบในเขตตอนเหนือของมาเลเซีย และอาจจะพบในประเทศไทย ลักษณะที่เด่นชัดของชะมดแผง คือ มีแถบเข้มเป็นวงแหวนรอบหาง ๑๐ แถบ จากโคนหางจนถึงครึ่งหนึ่งหรือ

มากกว่าครึ่งหนึ่งของความยาวหาง แถบวงแหวนเหล่านี้ จะเชื่อมกันทางด้านบนของหาง โดยเส้นนี้จะพาดผ่านมาจากส่วนหลัง ชะมดเหล่านี้มีขนาดค่อนข้างใหญ่ มีสีเทา ขาว และดำเป็นสีหลัก มีต่อมกลิ่นพัฒนาดี เปิดสู่ถุงที่มีลักษณะพิเศษ สันด้านหน้าของหูทั้งสองแยกกันกว้าง หน้ากว้าง เพราะมีกล่องสมองที่ยืดยาวทางด้านท้ายกรงเล็บมีลักษณะกึ่ง ๆ ยึดหดได้เช่นเดียวกับชะมดเซ็ด กะโหลกยาว ขากรรไกรและจมูกที่ยื่นโผล่มาหนาและเตี้ย มีฟัน ๔๐ ซี่ สูตรฟัน คือ ๓/๓ ๑/๑ ๔/๑ ๒/๒*๒ = ๔๐

ชนิดของชะมดเซ็ดที่ให้ชะมดเซ็ดได้ดีในประเทศไทย

๑. ชะมดเซ็ด

ชื่อสามัญ-

- Small Indian civet
- Rasse civet
- Little civet

ชื่อวิทยาศาสตร์

Viverricula indica (Desmarest), ๑๘๑๗

ภาพที่ ๑ ชะมดเซ็ด (*Viverricula indica*)

(ที่มา: ประทีป ดั่งแคว, ๒๕๕๓)

ลักษณะทั่วไป

ขนาดรูปร่างเล็กกว่าชะมดสกุลชะมดแดง ขาสั้นกว่า หางยาว มีวงสีขาวยาว ๖-๙ วง ปลายหางเป็นสีขาว ขนาดความสูงอยู่ระหว่าง ๕๕ - ๖๓ เซนติเมตร ความยาวหาง ๓๐ - ๔๓ เซนติเมตร (จอห์น พาร์, ๒๕๔๖; ซิติพัทธ์, ๒๕๔๘; Lekagul and McNeely, ๑๙๗๗, ๑๙๘๘) การที่ชะมดเข็ดมีขาสั้น อาจเป็นไปได้ เพื่อการปรับตัว สำหรับติดตามเหยื่อที่เข้าไปในรูขนาดเล็ก หรือรอยแตกในหิน

ร่างกายมีจุดเล็ก ๆ และคอมีแถบสีขาวและดำ ซึ่งมีรูปแบบไม่ชัดเจนเท่ากับ ชะมดสกุลชะมดแดง บริเวณใบหน้าด้านข้างไม่มีลายสีขาวดำ ไม่มีขนแผงคอ และขนแผงหลัง ข้างตัวมีลายเป็นจุดสีดำเรียงเป็นแนว แต่ไม่เป็นแถบตลอดความยาวลำตัวถึงโคนหาง ที่หางมีวงที่สมบูรณ์สีขาวและดำ ๖-๙ วง ด้านบนของหางเป็นสีขาว หูทั้งสองข้างใกล้ชิดกันมากกว่าในชะมดสกุลชะมดแดง แต่หน้าแคบกว่า

กะโหลกศีรษะของชะมดเข็ดมีขนาดเล็กกว่าในสกุลชะมดแดง โดยกะโหลก ส่วน Sagittal และ Occipital อาจจะยังเด่นอยู่มาก แขนงของกะโหลกบริเวณด้านหลังเข้าตา มีขนาดยาวกว่า และระหว่างช่องจมูกมีลักษณะไม่เป็นร่อง กระดูกหูมีขนาดใหญ่ ซึ่งมีความยาวมากกว่าความกว้างของส่วนที่พาดผ่าน

ฟันของชะมดเข็ด มีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของวงศ์ย่อย คือ ฟันกราม หน้าซี่แรกลดขนาดเล็กน้อย ฟันกรามหน้าซี่ถัดไปมีความสูงเท่าซี่แรก แต่มีความซับซ้อนมากกว่าฟันกรามหน้าซี่สุดท้ายด้านบนของปากมีขนาดใหญ่ที่สุด ขณะที่ฟันกรามซี่แรกด้านล่างของปากมีความซับซ้อนมากที่สุด (Lekagul and McNeely, ๑๙๗๗, ๑๙๘๘)

นิเวศวิทยาและพฤติกรรม

ตามรายงานของ Blanford (๑๘๙๑) กล่าวถึงชะมดเขียดในสภาพที่อาศัยในป่านั้น ยังไม่มีการสังเกตพฤติกรรม แต่มีรายงานว่าชะมดเขียดจะเกาะและปีนป่ายได้ดีและอาศัยตามต้นไม้ สำหรับในประเทศไทยพบชะมดเขียดในธรรมชาติในบริเวณที่เป็น กอห้สูง ๆ หรือพุ่มไม้

เริ่มผสมพันธุ์เมื่อมีอายุประมาณ ๒ ปี ไม่มีฤดูผสมพันธุ์ตั้งท้องนานประมาณ ๒ เดือน ออกลูกครั้งละ ๒-๕ ตัว ในโพรงดินซึ่งอยู่ใกล้ต้นไม้ หรือต่อไม้ เพศเมีย จะเลี้ยงดูลูก ส่วนเพศผู้จะอยู่กับเพศเมียเฉพาะตอนผสมพันธุ์เท่านั้น อายุขัยประมาณ ๘-๙ ปี นอกจากนี้ Miller (๑๙๗๑) พบว่าชะมดเขียดเพศผู้ ทั้งตัวที่ยังเล็กและตัวเต็มวัยส่งเสียงร้อง tick- tick- tick เมื่อถูกรบกวน และตัวที่ยังเล็กจะเปล่งเสียงดังและแหลมอย่างมาก คล้ายเสียงแมวร้องเวลาหิว

การกระจายพันธุ์

ชะมดเขียด พบได้ตลอดเอเชียตอนใต้ ตั้งแต่จีนตอนใต้ อินเดีย ศรีลังกา และกระจายไปทางใต้จนถึงมาเลเซีย หมู่เกาะสุมาตรา ชวา และบาหลี และมีการนำเข้าไปยังหมู่เกาะมาดากัสการ์ (Lekagul and McNeely, ๑๙๗๗, ๑๙๘๘)

ข้อมูลด้านพันธุศาสตร์

ชะมดเขียดมีจำนวนโครโมโซม ๒n (Diploid) เท่ากับ ๓๖ แห่ง มีจำนวนโครโมโซมพื้นฐาน (Fundamental number, NF) เท่ากับ ๖๐ ในเพศเมีย และ ๕๙ ในเพศผู้ โครโมโซมร่างกาย (Autosome)

ประกอบด้วยโครโมโซมชนิด เมทาเซนทริก (Metacentric) ขนาดใหญ่ ๖ แห่ง ซับเมทาเซนทริก (Submetacentric) ขนาดใหญ่ ๘ แห่ง อะโครเซนทริก (Acrocentric) ขนาดใหญ่ ๖ แห่ง เทโลเซนทริก (Telocentric) ขนาดใหญ่ ๒ แห่ง เมทาเซนทริกขนาดกลาง ๒ แห่ง ซับเมทาเซนทริก ขนาดกลาง ๔ แห่ง อะโครเซนทริกขนาดกลาง ๔ แห่ง และเมทาเซนทริกขนาดเล็ก ๒ แห่ง โครโมโซมคู่ที่ ๑๗ จัดเป็นแซทเทลไลท์โครโมโซม (Satellite chromosome) โครโมโซมเอ็กซ์ (X chromosome) เป็นชนิดซับเมทาเซนทริกขนาดใหญ่ที่สุด และโครโมโซมวาย (Y chromosome) เป็นชนิดเทโลเซนทริกขนาดกลาง (อลงกลด แทนออมทอง และคณะ, ๒๕๔๘; Wurster and Benirschke, ๑๙๖๗; ๑๙๖๘)

๒. ชะมดแผงหางปล้อง

ชื่อสามัญ-

Large Indian Civet

ชื่อวิทยาศาสตร์

Viverra zibetha Linnaeus, ๑๗๕๘

ภาพที่ ๒ ชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*)

(ที่มา: ประทีป ดั่งวงศ์, ๒๕๔๗)

ลักษณะทั่วไป

มีขนาดใหญ่ที่สุดในจำพวกชะมดด้วยกัน สีพื้นของตัวค่อนข้างเป็นสีเทา หรือน้ำตาลปนเหลือง มีจุดดำอยู่ทั่วไป ที่ข้างคอมีแถบดำ และขาพาดผ้าเป็นแถบดำ ๓ แถบ แถบขาว ๒ แถบ จากไหล่ทั้งสองข้าง มีลายดำเป็นเส้นยาวไปถึงโคนหาง จากหัวถึงโคนหางมีขนสีดำตั้งขึ้น ที่หางมีลายเป็นปล้องสีขาวสลับดำ ปลายเท้าทั้งสี่มีสีน้ำตาล

การกระจายพันธุ์

พบในเนปาล อินเดีย พม่า ไทย จีนตอนใต้ ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย สำหรับประเทศไทยพบอยู่ทั่วทุกภาคโดยเฉพาะทางภาคใต้

นิเวศวิทยาและพฤติกรรม

ชอบอาศัยอยู่ตามป่าดิบ หรือทุ่งรก ๆ มักพบอยู่ตามพื้นดิน มากกว่าอยู่บนต้นไม้ ขึ้นต้นไม้ไม่เก่ง ออกหากินตัวเดียว ออกหากินเวลากลางคืน กลางวันหลบนอนซ่อนตัว อยู่ตามที่รกทึบ ตามโพรงดิน ที่มีต้นไม้ขึ้นปกคลุม ชะมดแผงสันหางปล้อง เริ่มผสมพันธุ์ ได้เมื่อมีอายุ ๒ ปี ออกลูกครั้งละ ๒-๔ ตัว (จอห์น พาร์, ๒๕๔๖)

๓. ชะมดแผงสันหางดำ

ชื่อสามัญ-

Large-spotted Civet

ชื่อวิทยาศาสตร์

Viverra megaspila Blyth, ๑๘๖๒

ภาพที่ ๓ ชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra zibetha*)
(ที่มา: ประทีป ดั่งวงศ์, ๒๕๕๗)

ลักษณะทั่วไป

มีขนาดใหญ่- สีสันบนตัวมีสีเหลืองปนเทา มีจุดดำขนาดใหญ่ ข้างลำตัว สีข้าง และโคนขาทั้ง ๔ มีสีดำ มีขนเป็นสันสีดำจากคอ ถึงหาง หางสั้นปลายหางดำตลอด ตั้งแต่กลางหางถึงโคนหาง มีปล้องสีดำ ๔-๕ ปล้อง หน้าค่อนข้างยาว เท้าสีน้ำตาลแก่ ขาวยาว

ถิ่นอาศัย, อาหาร

พบในอินเดีย พม่า อินโดจีน มาเลเซีย ในประเทศไทยพบได้ ทุกภาค

นิเวศวิทยาพฤติกรรม

เป็นสัตว์หากินกลางคืนและหากินตามลำพัง ชอบอาศัยอยู่ในป่ารกทึบ ชะมดแผงสันหางดำเริ่มผสมพันธุ์ได้เมื่อมีอายุหนึ่งปีครึ่ง ระยะตั้งท้องนาน ๔๕ วัน ออกลูกครั้งละ ๒-๓ ตัว (จอห์น พาร์, ๒๕๕๖)

บทที่ ๒ การเพาะเลี้ยงชะมดเข็ด

สมุนไพรชะมดเข็ดที่ใช้ประโยชน์ในปัจจุบันได้มาจากการเพาะเลี้ยงทั้งหมด แต่พบว่าเป็นเพียงการเพาะเลี้ยงในวงจำกัด และดำเนินการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ไม่ได้ดำเนินการเชิงอุตสาหกรรมอย่างจริงจัง ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคต่อการตลาดรับซื้อ มีความคุ้มค่าของการลงทุนน้อย เมื่อเทียบกับการประกอบอาชีพอื่น และตัวชะมดที่เลี้ยง ส่วนหนึ่งก็ได้มาจากการลักลอบซื้อ จากพรานป่าหรือคนกลางที่เข้าไปจับสัตว์จากแหล่งธรรมชาติ ก่อให้เกิดปัญหา ต่อการอนุรักษ์ และการลดจำนวนลงของประชากรชะมดในธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้มีการจัดการในปัจจุบันของการเลี้ยง ให้มีผลผลิตอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อคุณภาพในการนำมาใช้ต่อไป

ประวัติการเลี้ยงชะมดเข็ดในประเทศไทย

การเลี้ยงชะมดเข็ดในประเทศไทย มีรายงานการเลี้ยงที่อำเภอเขาย้อย และ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ไม่น้อยกว่า ๖๐ ปี โดยเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม ตั้งแต่รุ่นพ่อแม่และสืบทอดมาจนปัจจุบัน และเลี้ยงกันเฉพาะชะมดเข็ด (*Viverricula indica*) เท่านั้น ไม่พบว่ามีการเลี้ยงชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*) และชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra megaspilla*) การเลี้ยงในสมัยก่อนนั้นคนเลี้ยงจะมีความรู้เกี่ยวกับ การแพทย์แผนไทยและยาแผนโบราณ ต่อมา

เริ่มมีการนำสมุนไพรชะมดเข็ดส่งขาย ที่ร้านขายยาแผนโบราณ หรือร้านน้ำอบไทยที่กรุงเทพมหานคร ทำให้ชาวบ้านเริ่มหันมา เลี้ยงชะมดเข็ดกันมากขึ้น เนื่องจากรายได้ค่อนข้างดี ซึ่งแม่ ในขณะที่ราคาเพียงกรัมละ ๓ บาท แต่ต้นทุนในการผลิตไม่สูง มีต้นทุนด้านอาหารไม่สูง เพราะ สามารถหาได้จากแหล่งธรรมชาติ ประกอบกับผลิตภัณฑ์ยาหอม และน้ำอบไทย ก็ยังเป็นที่ยอมรับ จึงทำให้ราคาของสมุนไพรชะมดเข็ดปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น ชาวบ้าน จึงหันมาเลี้ยงชะมดเข็ดมากขึ้น แทบทุกหลังคาเรือนของตำบล ทับค้าง อำเภอยะโฮย จังหวัดเพชรบุรี เมื่อคนเลี้ยงชะมดเข็ด เพิ่มมากขึ้น ก็ส่งผลให้สมุนไพร ชะมดเข็ดล้นตลาด รวมทั้ง มีการตรา พระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช ๒๕๓๕ ที่กำหนดให้ชะมดเข็ดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ห้ามมีการล่าหรือมีไว้ในครอบครอง การครอบครองและการเพาะเลี้ยง ต้องดำเนินการ ขออนุญาตจึงจะดำเนินการได้ ทำให้ชาวบ้านเลิกเลี้ยงเป็นจำนวนมาก สาเหตุอื่น ๆ ที่ทำให้เลิกเลี้ยง ชะมดเข็ด พอสรุปได้ดังนี้

๑. มีอาชีพอื่นที่รายได้ดีกว่า
๒. แรงงานที่จะดูแลไม่เพียงพอ
๓. ไม่ค่อยมีผลกำไร หรือให้ผลกำไรที่ไม่คุ้มค่า
๔. ความยุ่งยากในการขออนุญาตเพาะเลี้ยง
๕. ปัญหาเรื่องอาหารที่ปัจจุบันต้องซื้อเป็นส่วนไท่-ส่งผล ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น
๖. ไม่มีเวลาดูแล เพราะในการเลี้ยงต้องให้ความรัก และความเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ

๘. ป้-หาเรื่องการจัดกาารดูแล

ผู้เลี้ยงชะมดเช็ด

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นทำให้การเลี้ยงชะมดเช็ด ลดจำนวนลงอย่างมาก จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงชะมดเช็ดขึ้น ในช่วงแรกมี ๔ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มตำบลดอนขุนห้วย อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
มีสมาชิก ๑๓ ราย
๒. กลุ่มตำบลทับค้าง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
มีสมาชิก ๑๒ ราย
๓. กลุ่มตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
มีสมาชิก ๑ ราย
๔. กลุ่มตำบลหนองปลง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
มีสมาชิก ๔ ราย

กลุ่มผู้เลี้ยงทั้ง ๔ กลุ่มนี้เคยมีการประชุมรวมกันหลายครั้งสำหรับกลุ่มตำบลดอนขุนห้วย มีจุดประสงค์เพื่อเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ ได้ศึกษาความเป็นไปได้ และพยายามที่จะเลี้ยงขยายพันธุ์สู่ธรรมชาติ ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ

ในปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๕๐ จำนวนผู้เลี้ยงชะมดเช็ดในประเทศไทยเหลือเพียง ๘ รายเท่านั้น โดยเหลือเฉพาะกลุ่มตำบลทับค้าง และตำบลเขาย้อย ที่ยังคงเลี้ยงชะมดเช็ดอยู่ และทำเป็น

อาชีพเสริม อาชีพหลัก คือทำนา รับเหมาก่อสร้าง แรงงานส่วนไหน
เป็นคนแก่ที่ประกอบอาชีพอื่นไม่ไหวแล้ว รายได้จากการเลี้ยงเมื่อหัก
รายจ่ายโดยเฉลี่ย ๑,๐๐๐ บาทต่อเดือน (ในรายย่อยที่เลี้ยงประมาณ
๑๐ ตัว) จนถึง เดือนละประมาณ ๓,๐๐๐ ๒๐,๐๐๐ และ ๒๔,๕๐๐ บาท
ในที่เลี้ยงจำนวน ๓๔ ตัว ๗๐ ตัว และ ๑๒๐ ตัว ตามลำดับ
ทั้งนี้รายได้ของผู้เลี้ยงแต่ละรายจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับปัจจัย
หลายประการ เช่น การเลี้ยงดูชะมดเช็ด การให้อาหาร เป็นต้น สำหรับ
ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเลี้ยงชะมดสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ
ค่าใช้จ่าย ในการลงทุนครั้งแรก ได้แก่ ค่าตัวสัตว์ ค่าก่อสร้างโรงเรือน
ค่าทำกรง ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายครั้งเดียวแล้วให้ผลยาว และอีกส่วน
คือ ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการรายเดือน ได้แก่ ค่าอาหาร ซึ่งส่วนไหน
จะเป็นปลายข้าว กล้วย ปลา นมผงหรือนมข้นหวาน และในผู้เลี้ยง
บางรายอาจมีค่ายารักษาโรคด้วย

ผู้รับซื้อสמןไพรชะมดเช็ด

เมื่อผู้เลี้ยงชะมดเช็ดเก็บสמןไพรชะมดเช็ดได้มากพอแล้ว
จะนำไปจำหน่ายให้กับร้านยาแผนโบราณ ร้านยาหอม หรือร้านน้ำอบ
ที่กรุงเทพมหานคร แต่ส่วนไหน จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ
ซึ่งผู้ที่เป็นพ่อค้าคนกลางนี้เริ่มแรกก็เคยเลี้ยงชะมดเช็ด และนำไป
จำหน่ายเองที่กรุงเทพฯ ต่อมาได้เลิกเลี้ยงแล้วหันมาเป็นผู้รับซื้อ
เพื่อนำเอาไปขายต่ออีกทอด จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก

พบว่า เมื่อ ๓๐ ปีก่อน จำนวนพ่อค้าคนกลางมีหลายสิบราย เพราะช่วงเวลานั้น มีคนเลี้ยงชะมดเข็ดกันเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันจำนวนผู้เลี้ยงลดลง ส่งผลให้พ่อค้าคนกลางเหลืออยู่เพียง ๒ รายเท่านั้น สำหรับรายได้ของพ่อค้าคนกลางนั้น จะได้ค่าส่วนต่างกรัมละ ๓ บาท

ก.

ข.

ภาพที่ ๕ อุปกรณ์ที่ใช้ดักจับชะมดเข็ดได้แก่ ก. จัน ข. ตาข่าย

ตัวลั้ว (ชะมดเข็ด)

ในอดีตชะมดเข็ดมีจำนวนมากบริเวณป่าละเมาะและทุ่งหญ้า ชาวบ้านสามารถไปจับมาเลี้ยงได้อย่างง่ายดาย เช่นเดียวกับ ผู้เลี้ยงชะมด ๘ รายที่เหลือในปัจจุบัน ตอนเริ่มแรกนั้นได้ชะมดเข็ด โดยการดักจับจากป่าบริเวณ จังหวัดเพชรบุรี และราชบุรี แต่ในปัจจุบันไม่สามารถกระทำได้ ชะมดเข็ดที่เลี้ยง อยู่ในปัจจุบันได้จากการลักลอบรับซื้อจากพรานที่ไปล่ามาขาย โดยไปซื้อที่ป่า หรือมีคนนำมาส่งที่บ้าน ราคาชะมดเข็ด อยู่ที่ตัวละ ๖๐๐-๑,๐๐๐ บาท ไม่มีการเพาะขยายพันธุ์อย่างจริงจัง ส่งผลให้ชะมดเข็ดตามธรรมชาติ ถูกคุกคามอย่างหนัก และโอกาสมีที่จะสูญพันธุ์ได้

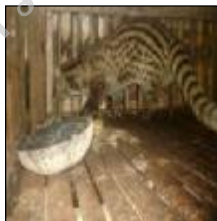
เมื่อมีการหาชะมดเข็ดมาเลี้ยงยังเพิ่มไม่ได้ ตัวที่เลี้ยงไว้ก็
แก่ขึ้นเรื่อยๆ และทยอยตายไป ทำให้ขณะนี้ผู้เลี้ยงบางราย มีจำนวน
ชะมดเข็ดเหลือไม่กี่สิบตัว มีเพียง ๒ ราย ที่มีค่อนข้างมาก คือ ๗๐ ตัว
และ ๑๒๐ ตัว ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการ
เพาะขยายพันธุ์ชะมดเข็ดอย่างเร่งด่วน ไม่เช่นนั้นแล้ว ชะมดเข็ด
ในธรรมชาติก็จะถูกคุกคามอย่างหนัก และหากไม่มีชะมดเข็ดป้อนเข้าสู่
กระบวนการเลี้ยง ในที่สุดอาชีพนี้ก็มิโอกาสที่จะหมดไป

การเลี้ยงชะมดเข็ดเป็นการเลี้ยงที่ผู้เลี้ยงและสัตว์เลี้ยง
ไม่ได้ใกล้ชิดกัน ผู้เลี้ยงแทบจะไม่ได้จับตัวชะมดเข็ดเลย ทั้งนี้
เพราะชะมดเข็ดเป็นสัตว์ที่ค่อนข้างดุร้าย ไม่เชื่อง ผู้เลี้ยงจึงไม่สามารถ
บอกได้ว่าตนเองมีชะมดเพศผู้กี่ตัว เพศเมียกี่ตัว ข้อมูลน้ำหนักตัว
ของสัตว์เลี้ยงจึงไม่มีเช่นกัน ชะมดเข็ดสามารถให้ไข่ชะมด ได้เมื่ออายุ
ประมาณ ๑ - ๒ ปี เนื่องจากเป็นสัตว์ที่จับมาจากป่าผู้เลี้ยงจึงไม่ทราบอายุ
ที่แน่นอน เมื่อจับมาเลี้ยงไว้แล้ว การให้ผลผลิตชะมดเข็ด
ในแต่ละตัวก็แตกต่างกันไป บางตัวเพิ่งนำมาเลี้ยงก็สามารถให้ไข่
ชะมดได้เลย บางตัวใช้เวลา ๗ - ๘ วัน บางตัวเป็นเดือน หรือในบางตัว
ใช้เวลาเป็นปีจึงให้ผลผลิตได้ ทั้งนี้ขึ้นกับปัจจัยหลายประการ
ทั้งเรื่องสุขภาพของตัวสัตว์ ความเครียด ความตื่นตระหนก ตื่นกลัว
ผิดสถานที่ เป็นต้น และเช่นเดียวกันปริมาณไข่ชะมดที่ได้ในครั้งแรก
ก็ไม่แน่นอน เป็นความแตกต่างในแต่ละตัว แต่พบว่าระหว่างเพศผู้
และ เพศเมียให้ไข่ผลผลิตได้ ไม่แตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณและ
คุณภาพ แต่ไข่ชะมดจากเพศผู้บางตัว อาจจะสกปรกกว่าเพศเมีย
เพราะเพศผู้บางตัวเวลาเข็ดมักจะปัสสาวะร่วมด้วย ทำให้ไข่ชะมด

ที่ได้ไม่สะอาด สำหรับเรื่องระยะเวลาที่ให้ไซชมดเซ็ดก็ไม่แน่นอน ตัวที่ให้ไซชมดเซ็ด ที่มีระยะเวลานานที่สุด ของผู้เลี้ยงแต่ละราย ก็มีตั้งแต่นาน ๑๕ ปี ๒๐ ปี หรือ เกือบๆ ๓๐ ปี และปัจจุบันยังให้ไซชมดเซ็ดอยู่ แต่ไซชมดเซ็ดที่อายุมากขึ้น จะให้ผลผลิตลดลง และผู้เลี้ยงยังสังเกตพบว่าไซชมดเซ็ดตัวที่อายุแก่มากขึ้น ลักษณะของไซชมดจะเหลวเป็นน้ำกว่าไซชมดเซ็ดที่อายุไม่มาก ไซที่มีลักษณะเป็นของเหลวมาก จะเป็นอุปสรรคในการเก็บไซชมดได้ พบว่าผู้เลี้ยงบางรายจะนำไซชมดเซ็ดตัวที่แก่มาๆ นี้ไปปล่อยในป่า หรือ บางตัวที่ตายจะถูกนำไปฝัง เมื่อไซชมดเซ็ดที่เลี้ยงไว้ลดจำนวนลง ผู้เลี้ยงจะพยายามหาตัวใหม่มาทดแทน โดยไปล่าจากป่า หรือซื้อจากพรานที่ล่ามาขาย โดยไม่มีการเพาะขยายพันธุ์เอง แต่ในบางรายก็พยายามที่จะเพาะขยายพันธุ์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากในช่วงอนุบาล เมื่อตัวเมียคลอดลูกออกมา ๑ - ๒ สัปดาห์ ตัวเมียจะกินลูกตัวเองเนื่องจากสภาวะเครียด

ก.

ข.

ค.

ภาพที่ ๕ ลักษณะของไซชมดเซ็ดที่เลี้ยงไว้ในกรง

- ก. ไซชมดเซ็ดเพศผู้
- ข. ไซชมดเซ็ดเพศเมีย
- ค. ลูกไซชมดเซ็ดที่ตายเนื่องจากถูกแม่กัดจากสภาวะของการเครียด

โรงเรือน

โรงเรือนที่ใช้เลี้ยงมีลักษณะต่างๆ โดยมีหลักการ คือ มีหลังคา กันแสงแดด และฝน อากาศถ่ายเทได้สะดวก ดังนั้นรูปแบบโรงเรือนของผู้เลี้ยงแต่ละราย จึงแตกต่างกันไป บางคนเลี้ยงไว้ได้ถุนบ้าน บางคนต่อระเบียงออกมาทางด้านข้าง จากตัวบ้าน หรือสร้างเป็นเพิงหมาแหงน กลายสภาพเปิดโล่งให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก หลังคาอาจมุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี พื้นโรงเรือนถมด้วยดิน สภาพของโรงเรือน ที่เปิดโล่ง และไม่มีอุปกรณ์ที่ป้องกันยุง น้ำฝน หรือลมที่จะมารบกวนชะมดเข็ด

ก.

ข.

ค.

ภาพที่ ๖ ลักษณะโรงเรือนเลี้ยงชะมดเข็ด

- ก. โรงเรือนแบบเพิงหมาแหงนกลาย
- ข. เลี้ยงอยู่ได้ถุนบ้าน
- ค. โรงเรือนแบบหน้าจั่วชั้นเดียว

ทรงเลี้ยง รูปแบบของทรงเลี้ยงจะมีลักษณะเหมือนๆ กัน และเหมือนกับเมื่อครั้งอดีตที่มีการเลี้ยง โดยไม่มีการตัดแปลงแต่อย่างใด มีความกว้างและยาว ด้านละ ๑ เมตร สูง ๕๐ เซนติเมตร อยู่สูงจากพื้นประมาณ ๖๐ เซนติเมตร วัสดุ ที่ใช้ทำทรง คือ ไข่ไม้ไผ่ กว้างประมาณ ๓ เซนติเมตร ยาว ๕๐ เซนติเมตร ติเป็นระแนง ห่างกันช่องละประมาณ ๓ เซนติเมตร ด้านหน้าทำเป็นประตูเลื่อน ขึ้นลง กว้าง ๑๐-๑๕ เซนติเมตร เพื่อใส่ภาชนะสำหรับใส่น้ำและอาหาร ได้สะดวก พื้นทรงไข่ไม้ไผ่ติเป็นปากเกือบชิดกัน เพื่อไม่ให้ชาชะมดเข็ด ลอดลงไปได้ และตรงกลาง เว้นช่อง ติเป็นระแนงไว้ เพื่อสะดวกในการทำความสะอาด บริเวณด้านบนจะมีรูกลมๆอยู่ตรงกลาง ไว้สำหรับ เลียบไม่ให้ชะมดเข็ด ไม้ที่ใช้เป็นหลักให้ชะมดเข็ดนี้ ส่วนใหญ่ เป็นไม้เนื้อละเอียด เช่น ไม้โมกมัน ไม้ตะแบก ไม้จามจุรี ซึ่งไข่ชะมดเข็ด จะไม่ซึม เข้าไปในเนื้อไม้ สำหรับรูปร่างลักษณะของหลัก คือ รูปแท่งสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ ขนาด ประมาณ ๓ x ๓ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๖๐ เซนติเมตร การวางหลักไม้ให้ชะมดเข็ด ต้องทำให้หลักที่ให้ชะมดเข็ดไม่เคลื่อนที่ โดยจะทำสลักที่พื้นทรง ให้หลักวางลงพอดี และ ด้านบนใช้ลิ้มไม้สอดให้ติดกับซี่ทรง กันไม่ให้หลักเคลื่อนที่อีกชั้นหนึ่ง การวางหลักจะวางไว้ตรงกลางทรง ให้ชะมดเข็ดรอบหลักไม้นั้น สำหรับ ราคาของทรงเลี้ยง ประมาณ ๑๐๐ - ๒๐๐ บาท แต่ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่จะ ทำเอง โดยหาไม้ไผ่จากป่าหรือซื้อ ทรงเลี้ยง ๑ ทรง จะใช้เลี้ยงชะมดเข็ด ๑ ตัว ตัวชะมดเข็ดจะอยู่ภายในทรงตลอดเวลา และไม่มีโอกาสผสมพันธุ์ กัน มีเพียงกิน-นอน และให้ผลผลิตน้ำมันเท่านั้น

ก.

ข.

ภาพที่ ๗ ลักษณะกรงเลี้ยงชะมดเข็ด

ก. กรงเลี้ยงที่ทำจากไม้ไผ่

ข. หลักสำหรับให้ชะมดเข็ด ซึ่งเสียบไว้ตรงกลางกรงเลี้ยง

การทำความสะอาดกรงเลี้ยง

การทำความสะอาดกรงเลี้ยง จะทำหลังจากเก็บไข่ชะมดเข็ดเรียบร้อยแล้ว และก่อนที่จะให้อาหาร โดยจะทำความสะอาดกรงเลี้ยงเพียงครั้งเดียว เฉพาะเวลาเช้า มูลของชะมดเข็ดค่อนข้างเหลว ถ้าใช้น้ำในการทำความสะอาดก็จะสกปรกเลอะไปทั่วกรง จึงมักใช้ซีเมนต์โรยที่มูลแล้วใช้ไม้ตามยาวเชื่อมมูลที่คลุกเคล้ากับซีเมนต์ทั้งลงช่องที่อยู่กลางพื้นกรง ส่วนที่พื้นโรงเรือนถ้าเป็นดินปนทรายจะไม่สกปรก และไม่ต้องการทำความสะอาดบ่อยนัก เมื่อมีมูลหรือเศษอาหาร ตกหล่นลงพื้นมาก จึงค่อยกวาดทำความสะอาด ในการทำความสะอาดกรงเลี้ยง ผู้เลี้ยงบางรายก็ไม่ทำความสะอาด

การให้อาหารและน้ำ

ภายในกรงเลี้ยงจะมีภาชนะให้หน้า-อาหาร ภาชนะให้อาหาร ส่วนใหญ่จะใช้ กะลามะพร้าว แต่ผู้เลี้ยงบางรายจะใช้ถ้วยพลาสติกแทน ภาชนะให้น้ำนั้นใช้แก้วพลาสติก

ก.

ข.

ภาพที่ ๘ ภาชนะที่ใช้ใส่อาหารและน้ำให้แก่ชะมดเช็ด

ก. ภาชนะใส่อาหารซึ่งใส่ถ้วยพลาสติก หรือกะลามะพร้าว

ข. การวางภาชนะไว้ในกรงชะมดเช็ด ภาชนะสำหรับใส่น้ำเป็นแก้วพลาสติก

อาหารหลักของชะมดเช็ด คือ ปลาขี้ขาว ปลา อาจเป็นปลาน้ำจืด หรือปลาทะเล กล้วยน้ำว่าสุก ส่วนอาหารเสริม ได้แก่ ไข่ นม ขนมหวาน พวงทองหยิบ ทองหยอด อาหารเหล่านี้จะซื้อมาเป็นส่วนให้ บางครั้งอาจให้ชะมดกินสัตว์เล็กๆ เช่น หนู จิ้งจก เป็นต้น ส่วนน้ำที่ให้ จะใช้น้ำบ่อบาดาลหรือน้ำฝน จะไม่ใช้น้ำประปา

ก.

ข.

ค.

ภาพที่ ๔ อาหารที่ใช้เลี้ยงชะมดเข็ด

ก. กลวยน้ำว้า

ข. ปลาบดโดยหนึ่งแล้วผสมกับข้าวสอยที่หุง และนำไปผัดให้แห้ง

ค. หางนมโซเป็นอาหารเสริม

การเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงชะมดเข็ด โดยนำปลายข้าวมาหุงแบบแช่น้ำ นำปลาสดมาหนึ่งหรืออย่าง จากนั้นลบน้ำปลาให้ละเอียด เสร็จแล้วจะนำมาผสม คลุกเคล้ากับข้าวที่หุงเสร็จแล้ว จากนั้นจะนำข้าวกับปลาที่ผสมกันเรียบร้อยแล้วไปคั่ว หรือผัดให้แห้ง ถ้าผัดจะใช้น้ำมันหมูในการเตรียมอาหารจะไม่ใส่สิ่งปรุงรสแต่อย่างใด เนื้อสัตว์ที่ให้ชะมดนั้นสามารถใช้เนื้อสัตว์ชนิดอื่นแทนปลาได้ การเตรียมอาหาร ส่วนใหญ่จะเตรียมตอนเช้าหรือตอนเย็น ของวันก่อนหน้า โดยใช้อัตราส่วน ปลายข้าว ๓.๕ ลิตร ปลา ๓ กิโลกรัม ต่อการเลี้ยงชะมด ๗๐ ตัว

ก.

ข.

ภาพที่ ๑๐ การให้อาหารชะมดเข็ด

ก. อุปกรณ์ที่ใช้เตรียมอาหารให้ชะมดเข็ด

ข. ผู้เลี้ยงกำลังเตรียมอาหาร

การให้อาหารชะมดเข็ด ช่วงเช้าให้กล้วยน้ำว้าปอกเปลือก แล้วหั่นเป็นท่อน ตัวละ ๑ ลูก ช่วงเย็นเวลาประมาณ ๑๗.๐๐-๑๘.๐๐ น. ให้อาหารประจำวัน ที่เตรียมไว้ข้างต้น โดยให้ตัวละ ๑ ท้าพี (ประมาณ ๒๐๐ กรัม) หรือประมาณพอให้ ชะมดเข็ดกินหมด และอาจมีการให้อาหารเสริม คือ ใช้นมข้นหวาน ๒ กระจบอง หรือหางนม ไข่เป็ด ๑๕ ฟอง และน้ำตาล ๓ ชีด ผสมกับน้ำ ๕ ลิตร ชงให้เข้ากัน นำไปแบ่งให้ชะมดเข็ดแต่ละตัวกิน ผู้เลี้ยงบางรายอาจให้อาหารเสริมทุกวัน โดยเฉพาะตัวที่อายุมาก บางรายอาจจะไม่ให้ทุกวัน แต่จะให้กินนมและไข่ ๓ วัน ต่อครั้ง แต่โดยทั่วไปจะให้ทุก ๗ วัน

ก.

ข.

ภาพที่ ๑๑ อาหารที่ใช้เลี้ยงชะมดเข็ด

ก. อาหารที่เตรียมเสร็จแล้ว

ข. ปริมาณอาหารที่ให้ต่อหนึ่งตัวในแต่ละวัน โดยตักใส่กะลามะพร้าว

การให้น้ำจะให้โดยเติมลงในภาชนะพลาสติก น้ำต้องมีอยู่ตลอดเวลา ผู้เลี้ยง จะคอยตรวจสอบดูว่าน้ำที่ให้สกปรกหรือไม่ ถ้าน้ำสกปรกก็เปลี่ยนใหม่ แต่ถ้าไม่ก็จะทำการเปลี่ยนน้ำและล้างภาชนะที่ใส่น้ำทุก ๓-๕ วัน การให้อาหารก็เช่นเดียวกัน ต้องนำอาหารที่ให้วันก่อนที่ยังเหลือออกมาทิ้ง พร้อมทั้งทำความสะอาดภาชนะภาชนะที่ใช้ต้องเป็นของชะมดตัวเดิมเท่านั้น จะเอาภาชนะที่เคยเป็นของตัวอื่นมาให้ ชะมดจะไม่กินอาหารเพราะติดกลิ่น การตรวจดูภาชนะใส่อาหารและน้ำนี้จะทำทุกเช้า หลังจากเก็บไข่ชะมดเสร็จแล้ว

การป้องกันและรักษาโรค

การเลี้ยงชะมดเข็ด ถ้าหากดูแลรักษาดี ทำความสะอาดภาชนะให้อาหาร และดูแลน้ำทุกวัน พร้อมทั้งคอยดูแลสุขภาพชะมด

ที่เลี้ยงอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ชะมดมีความแข็งแรงและไม่เจ็บป่วย ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อยารักษาโรค และลดการเสียชีวิตของชะมดที่เลี้ยงไว้ได้ ที่สำคัญ-เมื่อชะมดมีสุขภาพดี จะให้ผลผลิตไข่ชะมดเพิ่มขึ้นด้วย อาการเจ็บป่วยของชะมดที่พบบ่อย คือ ชะมดถ่ายมีเลือดออกมาด้วย อีกอาการที่พบบ่อย คือ ชะมดมีอาการคล้ายเป็นหวัด ตาและ มีขี้ตามาก ซึม ไม่กินอาหาร สำหรับการรักษานั้นผู้เลี้ยงแต่ละรายจะปฏิบัติแตกต่างกันไป แต่ไม่มีการนำสัตว์ไปพบสัตวแพทย์ บางรายรักษาโดยหาตัวอ่อนหนูนาหรือจิ้งจกมาให้ชะมดเข็ดกินปรากฏว่าอาการดังกล่าวก็หาย บางรายก็ให้ยาปฏิชีวนะที่ใช้รักษาสัตว์ ผสมกับอาหารให้ชะมดเข็ดกิน และถ้าชะมดตาย ผู้เลี้ยงบางคน จะนำกรง และภาชนะใส่อาหารและน้ำไปเผาทิ้ง เพื่อป้องกันการติดต่อของโรค หรือบางรายก็นำชะมดไปปล่อยเข้าป่าให้ตัวสัตว์รักษาตัวเองในธรรมชาติ

นอกจากนี้ในช่วงที่ใช้หวัดนกระบาดอย่างหนัก พบรายงานว่าชะมดเข็ด มีการติดเชื้อไวรัสไข้หวัดนกด้วย โดยชะมดจะอาการเหมือนเป็นหวัด น้ำมูกไหล จาม ซึม ไม่กินอาหาร แล้วตายติดต่อกันเป็นจำนวนมาก เช่น ในรายของกลุ่มผู้เลี้ยง ตำบลดอนขุนห้วย พบชะมดตายติดต่อกัน ๕ วัน การติดเชื้อนั้น อาจติดมาจากไก่ที่เป็นอาหาร เนื่องจากผู้เลี้ยงบางรายเคยทดลองนำไก่ไข่ที่ปลดระวางแล้ว มาให้ชะมดกินเป็นอาหาร ปรากฏว่าชะมดที่เลี้ยงไว้มีอาการขนร่วง และทยอยตายไปเรื่อยๆ การติดเชื้อไข้หวัดนกในชะมด มีการยืนยันผลการตรวจในชะมดของกลุ่มผู้เลี้ยง ตำบลดอนขุนห้วย ที่ทางกลุ่ม

ได้ส่งชะมดที่ไม่สบายไปรักษาที่โรงพยาบาลสัตว์ กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แพทย์ได้วินิจฉัยจากผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการว่า ชะมดติดเชื้อไวรัสไข้หวัดนก

ภาพที่ ๑๒ ตัวอย่างยาปฏิชีวนะที่ผู้เลี้ยงให้กับชะมดเช็ดที่ไม่สบาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า ผู้เลี้ยงมีการป้องกันไม่ให้ชะมดเกิดการเจ็บป่วย โดยการรักษาความสะอาดของโรงเรือนและกรงเลี้ยง แต่ในบางรายที่ไม่คอยรักษาความสะอาด มักประสบปัญหาการเจ็บป่วย และการที่ชะมดให้ผลผลิตต่ำ แต่พบว่าเมื่อชะมดเกิดการเจ็บป่วย ผู้เลี้ยงทุกรายจะรักษาไปตามอาการและประสบการณ์ของตน ไม่มีการให้สัตวแพทย์มาตรวจรักษา ไม่มีการให้สัตวแพทย์มาตรวจสุขภาพสัตว์ หรือฉีดวัคซีนป้องกันโรคแต่อย่างใด ในบางรายเมื่อชะมดเช็ดป่วย ก็ปล่อยให้ตาย หรือปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่รัฐ ต้องส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชีววิทยาของชะมดให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการดูแลรักษาและป้องกันโรคในชะมด

วิธีการเก็บ

ชะมดเข็ด (*Viverricala indica*) ทั้งตัวผู้และตัวเมียสามารถผลิตสุมุนไพโรชะมดเข็ด ได้ในปริมาณที่ไม่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของชะมดแต่ละตัว ชะมดจะเข็ดน้ำมันในเวลากลางคืน และตำแหน่งที่เข็ดจะแตกต่างกัน บางตัวเข็ดตามซีกกรง ไม่เข็ดตามหลักที่เตรียมไว้ให้ ผู้เลี้ยงต้องคอยสังเกตพฤติกรรมนี้ อยู่ตลอดและหาทางแก้ไข เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้เก็บสุมุนไพโรชะมดเข็ดได้ลำบาก ต้องใช้ใบมีดเหล็กที่ต่อตามยาว ล้วงไปขูด แต่ถ้าชะมดเข็ดตามหลักไม้ที่ผู้เลี้ยงเสียบตรงกลางกรงเลี้ยง การจัดการจะง่ายกว่า โดยดึงไม้ขึ้นแล้วใช้มีดหรือแผ่นเหล็กขูด การเก็บชะมดจะทำทุกวัน ในตอนเช้าตั้งแต่เวลาประมาณ ๐๖.๐๐-๐๗.๐๐ น. เพราะ ถ้าสายอากาศร้อนจะทำให้สุมุนไพโรชะมดเข็ดที่เข็ดตามหลักไม้ละลาย เป็นบ้หาในการเก็บได้ หนึ่งสุมุนไพโรชะมดเข็ดที่ได้นี้แตกต่างตามฤดูกาล โดยชะมดเข็ด จะให้ผลผลิตมากในช่วงฤดูหนาว และน้อยในฤดูร้อน ในการขูดสุมุนไพโรชะมดเข็ดนั้น ผู้เลี้ยงต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง เพื่อไม่ให้ขูดติดเนื้อไม้ ซึ่งจะทำให้ได้สุมุนไพโรด้วยคุณภาพ ขายได้ราคาต่ำลง อย่างไรก็ตามสุมุนไพโรชะมดเข็ดที่ติดอยู่กับไม้นั้น ส่วนใหญ่ก็จะมีเส้นขนของชะมดปะปนอยู่ด้วย จะต้องค่อยๆ เลือกกิ่ง หรือบางครั้งมีเส้นขนมากเกินไป ก็ใช้ผ้ากรองแยกออก เมื่อเลือกขนออกหมดแล้วจึงป้ายใส่ภาชนะเล็ก ๆ ทำจากโลหะ สุมุนไพโรชะมดเข็ดที่ได้นี้จัดเป็นสุมุนไพโรชะมดเข็ดเกรดหนึ่ง ส่วนที่กระจายตามหลักไม้ไม่เป็นก้อน จะใช้ปลายมีดขูดออกมาแยกไว้ต่างหาก จัดเป็นเป็นสุมุนไพโรชะมดเข็ดเกรดสอง ซึ่งมีคุณภาพต่ำกว่าและราคาถูกกว่า

ลักษณะของสมุนไพรชะมดเช็ดที่ได้นั้น ชะมดเมื่อเก็บใหม่ๆ จะมีสีขาว หลังจากนั้นจะเริ่มเป็นสีเหลือง แล้วเปลี่ยนเป็นสีดำในที่สุด เมื่อเก็บไว้นานเป็นเวลาหลายเดือน (ดังภาพที่ ๑๔) ทั้งนี้ ลักษณะของสีที่เปลี่ยนไป ไม่ได้ทำให้คุณภาพของสมุนไพรแตกต่างกัน แต่ประการใด แต่ลักษณะดังกล่าวเป็นข้ออ้างในการกดราคาของผู้รับซื้อได้

ก.

ข.

ภาพที่ ๑๓ การเก็บไข่ชะมดเช็ด

ก. ผู้เลี้ยงดึงหลักขึ้นมาแล้วใช้มีดขูดเอาไข่ชะมดที่ติดตามหลัก

ข. ไข่ชะมดเช็ดที่ได้ลงบนภาชนะ

การเก็บรักษา ก่อนจำหน่าย

เมื่อผู้เลี้ยงเก็บสมุนไพรชะมดเช็ดได้แล้ว จะทำการแยกสมุนไพรชะมดเช็ดเกรดหนึ่งและเกรดสองไม่ให้ปะปนกัน โดยใส่ภาชนะเคลือบเล็กๆ แทนภาชนะโลหะที่เก็บมาครั้งแรก เพราะหากทิ้งไว้นานสมุนไพร ชะมดเช็ดจะทำปฏิกิริยากับโลหะได้ ผู้เลี้ยงบางรายเก็บไว้ในตู้เย็นเพื่อป้องกันการละลาย บางรายอาจเก็บใส่อับ

ไว้ในที่เย็นโดยไม่ต้องเก็บไว้ในตู้เย็น เมื่อมีปริมาณมากพอ จะนำไปจำหน่ายต่อไป

ก.

ข.

ภาพที่ ๑๕ แสดงการเก็บรักษาไซชะมดเซ็ด

ก. เก็บใส่ภาชนะที่ปิดมิดชิดและวางในที่เย็น ๆ

ข. ใส่ภาชนะโดยใช้พลาสติกกรองก่อนแล้วปิดฝา
นำไปเก็บในตู้เย็น

การจำหน่าย

ผู้เลี้ยงชะมดจะนำสมุนไพรชะมดเซ็ดไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่อำเภอเขาย้อย หรือบางรายอาจนำไปขายเองที่กรุงเทพมหานคร รายได้โดยเฉลี่ยจากการเลี้ยงชะมดเซ็ดของผู้เลี้ยงตั้งแต่เดือนละประมาณ ๑,๐๐๐ บาท จนถึง ๒๕,๐๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับปริมาณชะมดเซ็ดที่เลี้ยงไว้ ปัจจุบันพ่อค้าคนกลางที่รับซื้ออยู่ มี ๒ ราย คือ นายบุ-เลิศ จรรย์ากุล อยู่ที่ตำบลทับตาง และ นางสาวฉิมจิณ กุฎาการ อยู่ที่ตำบลเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยผู้รับซื้อทั้งสองนี้ปัจจุบันจะรับซื้อสมุนไพรชะมดเซ็ด ในราคากรัมละ ๔๒ - ๔๓ บาท แล้วจะนำไปส่งขาย

ที่ร้านขายยา ร้านยาหอม ที่กรุงเทพฯ เดือนละ ๑ - ๒ ครั้ง ขึ้นอยู่กับ ปริมาณที่รับซื้อได้ ราคาที่ นำไปขายต่อ คือ กรัมละ ๔๖ - ๔๘ บาท ซึ่งผู้รับซื้อที่กรุงเทพฯ เป็นผู้กำหนด ราคาและปริมาณที่ต้องการ ก่อนที่จะนำไปขายต่อพ่อค้าคนกลาง ต้องทำให้สมุนไพรชะมดเข็ด ที่ได้สะอาดก่อน เพราะผู้เลี้ยงจะเอาเฉพาะเส้นขนที่มีขนาดใหญ่ ออกเท่านั้น วิธีการทำให้สะอาดเพื่อแยกเศษไม้เล็ก และขนเส้นเล็กๆ ที่ปนอยู่ ออก ทำได้โดยนำสมุนไพรชะมดเข็ดใส่ถ้วยเคลือบ วางลงในกระทะที่มีน้ำตั้งไฟอ่อนๆ พอให้ละลายประมาณ ๕ - ๑๐ นาที แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง ใส่ลงในขวดเล็กๆ ให้ได้ปริมาณสุทธิ ๑๕ กรัม ราคาที่ผู้รับซื้อที่กรุงเทพฯ รับซื้อ คือ ขวดละ ๔๘๐ บาท นอกจากนี้แล้ว การทำความสะอาดด้วยวิธีนี้ยังทำให้พ่อค้าคนกลางสามารถ ตรวจสอบการปลอมปนของสมุนไพรชะมดเข็ด ได้อีกวิธีหนึ่ง เพราะสิ่งที่พ่อค้าแม่ค้าคนกลางพบ คือ การปลอมปนสมุนไพร ชะมดเข็ดด้วยวาสนลิน หรือขี้ผึ้ง โดยการตรวจสอบการปลอมปน ของขี้ผึ้งในสมุนไพรชะมดเข็ด ทำได้โดยการต้มน้ำใส่จาน ใช้ไม้ตัก สมุนไพรชะมดเข็ดให้ติดที่ปลายไม้พอสมควร จากนั้นจุดไฟให้ สมุนไพรชะมดเข็ดที่จะตรวจสอบละลายหยดลงไปในน้ำ ถ้าเป็น สมุนไพรชะมดเข็ดบริสุทธิ์ เมื่อหยดลงไปบนผิวน้ำจะแผ่กระจาย ออกหมด แต่ถ้ามีขี้ผึ้งปลอมปนอยู่เมื่อหยดลงบนผิวน้ำจะไม่แผ่ออก แต่จะรวมกันเป็นกลุ่ม สำหรับการปลอมปน ด้วยวาสนลิน เมื่อทดสอบ ด้วยวิธีดังกล่าวจะให้ผลไม่เด่นชัด ต้องทดสอบโดยให้ความร้อน จนสมุนไพรชะมดเข็ดละลายจนหมดแล้วทิ้งให้เย็น จะเกิดการ แยกชั้นเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยส่วนที่เป็นสมุนไพรชะมดเข็ดแท้จะอยู่ ด้านล่างวาสนลินจะอยู่ด้านบน

ภาพที่ ๑๕ สมุนไพรชะมดเข็ดบริสุทธ์ (ข้ายมือ) และสมุนไพรชะมดเข็ดที่มีการปลอมปน (ขวามือ) จะพบว่าแยกจากกันค่อนข้างยาก ส่วนขวดที่เห็นทางด้าน ข้ายมือ (ฝาโลหะ) เป็นขวดสำหรับบรรจุสมุนไพรชะมดเข็ดที่จะนำไปจำหน่าย

สถานที่ที่พ่อค้าคนกลางนำสมุนไพรชะมดเข็ดไปจำหน่าย คือ ร้านยาแผนโบราณในกรุงเทพฯ ได้แก่ ร้านหมอเรืองเวทย์โอสถ ร้านปราสาททองโอสถ ร้านน้ำอบไทยนางลอย ร้านภูลประสิทธิ์ และร้านเจ้ากรมเปื้อ เป็นต้น สำหรับปริมาณ ความต้องการของตลาด ภายในประเทศไม่แน่นอน ร้านยาที่รับซื้อเหล่านี้เป็นผู้กำหนดราคา และถ้าไม่ต้องการจะไม่รับซื้อ

บทที่ ๓

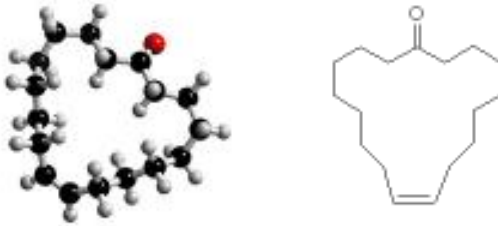
ประโยชน์และศักยภาพของชะมดเซ็ด

ข้อมูลด้านเภสัชวิทยา

กลิ่นที่ได้จากสมุนไพรมะมดเซ็ด เป็นกลิ่นจำเพาะที่นำมาใช้เพียงเล็กน้อย เป็นส่วนผสมของน้ำหอมเพื่อช่วยให้กลิ่นหอมติดทนนาน และกลิ่นดูดีกลับขึ้น ตำราสรรพคุณยาแผนโบราณกล่าวว่าสมุนไพรมะมดเซ็ด มีกลิ่นหอมฉุน ใช้เป็นยาบำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื้น เป็นยาชูกำลัง ใช้ทำเครื่องหอม นอกจากนี้ยังใช้เป็นตัวทำให้น้ำหอม อยู่คงนาน (Fixative) ด้วย (เส่งียม พงษ์บุ-รอด, ๒๕๑๗; ชัยนัต พิเชียรสุนทร และ วิเชียร จีรวงศ์, ๒๕๕๖)

ก่อนนำสมุนไพรมะมดเซ็ดไปใช้ต้องนำไปสะตุก่อน คือ การฆ่าฤทธิ์ให้มึกลิ่นหอม ซึ่งเป็นกรรมวิธีแบบโบราณ โดยนำสมุนไพรมะมดเซ็ดไปวาง ไว้บนใบพลูแล้วเอาเทียนลน จะทำให้ได้น้ำมันไหลออกมาจะมีกลิ่นหอม จึงนำไปใช้ปรุงยาต่อไป (เพ็ญภา ททรัพย์เจริญ, ๒๕๕๕)

องค์ประกอบเคมีที่พบในสมุนไพรมะมดเซ็ดเป็นสารกลุ่มคีโตน (Ketone) ชื่อว่า **ซิเวโทน (civetone)** และมีสารพวกแอมโมเนียไขมัน ยาง ชัน และน้ำมันระเหยง่าย (Youngken, ๑๙๕๐)

ภาพที่ ๑๖ โครงสร้างสามมิติและโครงสร้างเชิงเส้นของสารซิเวโทนที่พบใน
สุมุนไพรชะมดเข็ด

(ที่มา: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Civetone.gif>)

ประโยชน์ของสุมุนไพรชะมดเข็ด

ชะมดเข็ด ใช้ประโยชน์อย่างมากในทางการใช้กลิ่นหอม โดยในตำราการแพทย์แผนไทยมีการระบุถึงสรรพคุณว่าใช้แก้โลหิตพิการธาตุพิการ ขับผายลม แก้หืดไอ วิงเวียนศีรษะ แต่จากการที่มีผลผลิตของชะมดเข็ดมีในปริมาณที่ค่อนข้างน้อย จึงได้มีการใช้ตัวยาทดแทน เช่น ใช้ชะมดเชียงซึ่งได้จากกวางชะมด ที่มีการนำเข้ามาจากประเทศจีน ทดแทนในตำรับยาแผนไทย ในที่นี้จึงขอกล่าวที่ระบุไว้ในตำราการแพทย์แผนไทยและประโยชน์อื่นๆ ดังนี้

จากการที่สถาบันการแพทย์แผนไทย ได้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ การใช้สุมุนไพรกฤษณา และชะมดเข็ด ในตำรับยาที่มีการขึ้นทะเบียนไว้กับ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ทั้ง ๒ รายการ ปรากฏว่า กฤษณา และชะมดเข็ด มีการขึ้นทะเบียนในตำรับยาแผนโบราณ จำนวน ๖๓๔ ตำรับ และ ๑๑๕ ตำรับ ตามลำดับ และ

ทั้งสองรายการมีการขึ้นทะเบียนตำรับยาไว้เป็นยาสูตรผสมเท่านั้น
ทั้งนี้หลักฐานในตำรับยาแผนไทยมีหลายตำราที่ล้าค้ดดังนี้

ตำราพระโอสถพระนารายณ์

จากตำรับยาทั้งหมด ๘๑ ตำรับในตำราพระโอสถพระนารายณ์
นั้น มีปรากฏ การใช้ชะมดเข็ดในตำรับทั้งหมด ๔ ตำรับ คือ

ตำรับที่ ๕๙ ยาทรงน้ตฤ์ให้เอาตริกฏุก โกรลลอเทศ โกรลลอจัน
โกรลลอห้วบ้ว ชะเอมเทศ วานน้ำ เปราะหอม ลันทะเลบั้ง แก้วกลบ
เปลือกไข่ฟักค้ว ลังซ์เผา เบี้ยผู้เผา น้ำประสานดีบุก ชะมด พิมเสน
เสมอภาค ทำเป็นจุน ทรงน้ตฤ์ แก้วพระวโยทั้งหลาย แลพระโรค
อันเกิดในพระเศียร พระเนตร พระนาสิก หายแล ฯ

ตำรับที่ ๖๐ ยาทรงน้ตฤ์ให้เอาชะมด ๑ ส่วน พิมเสน ๑ ส่วน
พิมเสน ๑ ส่วน ตริกฏุก ๑ ส่วน โกรลลอ ๒ ส่วน โกรลลอเชียง ๒ ส่วน
โกรลลอพงปลา ๒ ส่วน กานพลู ๒ ส่วน เบี้ยผู้เผา ๒ ส่วน ชาดทรคุณ
๒ ส่วน ส้มุลแว้ง ๒ ส่วน อบเชยเทศ ๒ ส่วน เกสรบุนนาค ๒ ส่วน
น้ำประสานทอง ๒ ส่วน ทำเป็นจุน ถ้าจะทำทรงตม เอาผิวมะกรูด
ไพล ประกอบลงพอดควร ห่อผ้าบางทรงตม แก้วตพระเศียร แก้วเวียง
แก้วลบ แก้วสดวงในพระนาสิก พระสอ พระเนตร และประขวรเพื่อโลหิต
บำบัดพิศม์ ประเสริฐน้กแล ฯ

ตำรับที่ ๖๑ ยาทรงทาพระวิลาศ แก้วพระโลหิตกำเดาอันประชวร
พระเจ้านัก ให้เอากฤษณา อบเชยเทศ รากมะลิ รากสลิด รากสมิ
ชะมด บดด้วยน้ำดอกไม้เทศ น้ำดอกไม้ไทยก็ได้ ร้าหัดพิมเสนลง
ทรงทาหายแล ฯ

ตำรับที่ ๖๙ ลีผึ้งปั้พระเส้น ให้เอาชะมดทั้งสอง ไพล พิมเสน
โกฐเชียง กรุงเขมา ดีงูเห่าลิ้ม จันทน์ทั้งสอง กฤษณา กระลำพัก อย่างละ
๑ เพื่อ้ง โกฎสอ โกฎเขมา โกฎจุฬาลัมภา โกฎกักรา โกฎสิงคลี โกฎหัวบัว
มัชะกียวาณี กระจวาน กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนดำ เทียนขาว
พริกหอม พริกหาง พริกลอน ดีปลี ลูกกราย ผีน ลีผึ้ง อย่างละ ๑ สลึง
กระเทียม หอมแดง ขมิ้นอ้อย อย่างละสองสลึง น้ำมันงา ๑ ทนนาน
น้ำมันหมูหึ่ง น้ำมันเสือ น้ำมันจระเข้ น้ำมันงูเห่า น้ำมันงูเห่าลิ้มพอควร
หุงให้คงแต่น้ำมัน จึงเอาชันรำโรง ชันย่อย ชันระนัง ใส่ลงพอควร
กวนไปดีแล้ว จึงเอาทาแพรทาผ้าถวาย ทรงปิดไว้ที่พระเส้น
อันขงนั้นหย่อน ข้าพระพุทธเจ้าออกประสิทธิสารประกอบพุลเกล้าฯ
ถวายทรง ณ วัน ๑ ฯ ๔ ค่ำ ปีชวดโทศก ฯ

ยาสามัม-ประจำบ้านแผนโบราณ

ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่องยาสามัม-ประจำบ้าน
ฉบับที่ ๒ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๓๗ ซึ่งมียาสามัม-ประจำบ้าน
แผนโบราณ ทั้งหมด ๒๗ รายการนั้น ปรากฏว่ามีถึง ๔ รายการ
ที่ใช้ชะมดเข็ดเป็นตัวยาที่สำคัญ-ในตำรับ ได้แก่

๑. ยาหอมเทพจิตร

วัตถุดิบประกอบ

- ลูกจันทร์	๒ ส่วน
- ดอกจันทร์	๒ ส่วน
- ลูกกระวาน	๒ ส่วน
- กานพลู	๒ ส่วน
- จันทน์แดง	๒ ส่วน
- จันทน์ขาว	๒ ส่วน
- กฤษณา	๒ ส่วน
- กระลำพัก	๒ ส่วน
- ขอนดอก	๒ ส่วน
- ชะลูด	๒ ส่วน
- อบเชย	๒ ส่วน
- เปราะหอม	๒ ส่วน
- แผลกหอม	๒ ส่วน
- พิวมะกรูด	๔ ส่วน
- พิวมะงั่ว	๔ ส่วน
- พิวมะนาว	๔ ส่วน
- พิวส้มตรังกานู	๔ ส่วน
- พิวส้มจีน	๔ ส่วน
- พิวส้มโอ	๔ ส่วน
- พิวส้มเขียวหวาน	๔ ส่วน
- พิวส้มซ่า	๒๘ ส่วน
- ดอกพิทูล	๔ ส่วน

- ดอกบุนนาค	๔ ส่วน
- ดอกสารภี	๔ ส่วน
- เกสรบัวหลวง	๔ ส่วน
- ดอกบัวขม	๔ ส่วน
- ดอกบัวเผื่อน	๔ ส่วน
- ชะมดเข็ด	๑ ส่วน
- การบูร	๑ ส่วน
- โกรฐสอ	๔ ส่วน
- โกรฐเขมา	๔ ส่วน
- โกรฐหัวบัว	๔ ส่วน
- โกรฐเขียง	๔ ส่วน
- โกรฐจุฬาลัมพา	๔ ส่วน
- โกรฐกระดุก	๔ ส่วน
- โกรฐกานพร้าว	๔ ส่วน
- โกรฐพุงปลา	๔ ส่วน
- โกรฐขุขามังสี	๔ ส่วน
- เทียนดำ	๔ ส่วน
- เทียนแดง	๔ ส่วน
- เทียนขาว	๔ ส่วน
- เทียนขาวเปลือก	๔ ส่วน
- เทียนตาตุ๊กแตน	๔ ส่วน
- เทียนเขาวพาณี	๔ ส่วน
- เทียนสัตตบุษย์	๔ ส่วน
- เทียนเกล็ดหอย	๔ ส่วน

- เทียนตากบ ๔ ส่วน
- พิมเสน ๔ ส่วน
- ดอกมะลิ ๑๘๔ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลม บำรุงหัวใจ

๒. ยาหอมทิพโอสถ

วัตถุดิบประกอบ

- ดอกพิกุล ๔ ส่วน
- ดอกบุษราคัม ๔ ส่วน
- ดอกสารภี ๔ ส่วน
- ดอกมะลิ ๔ ส่วน
- เกสรบัวหลวง ๔ ส่วน
- ดอกกระดังงา ๔ ส่วน
- ดอกจำปา ๔ ส่วน
- ดอกบัวจงกลนี ๔ ส่วน
- หัวแห้วไทย ๔ ส่วน
- กระเจี๊ยบ ๔ ส่วน
- ฟาง ๔ ส่วน
- จันทน์แดง ๔ ส่วน
- จันทน์ขาว ๔ ส่วน
- จันทน์เทศ ๔ ส่วน
- กฤษณา ๔ ส่วน
- ชะลูด ๔ ส่วน
- อบเชย ๔ ส่วน

- ส้มลวง	๔ ส่วน
- ส้มเทศ	๔ ส่วน
- ว่านน้ำ	๔ ส่วน
- กระชาย	๔ ส่วน
- เปราะหอม	๔ ส่วน
- ดอกคำไทย	๔ ส่วน
- ชะเอมเทศ	๔ ส่วน
- สุรามฤต	๔ ส่วน
- ข่าต้น	๔ ส่วน
- ลูกจันทน์	๔ ส่วน
- ดอกจันทน์	๔ ส่วน
- โกลูสอ	๒ ส่วน
- โกลูเซมา	๒ ส่วน
- โกลูหัวบัว	๒ ส่วน
- โกลูเขียง	๒ ส่วน
- โกลูจุฬาลัมพา	๒ ส่วน
- โกลูกระตูก	๒ ส่วน
- โกลูกานพร้าว	๒ ส่วน
- โกลูพุงปลา	๒ ส่วน
- โกลูชฎามังสี	๒ ส่วน
- เทียนดำ	๑ ส่วน
- เทียนแดง	๑ ส่วน
- เทียนขาว	๑ ส่วน
- เทียนขาวเปลือก	๑ ส่วน

- เทียนตาคู่แตรน ๑ ส่วน
- เทียนยาวพาลี ๑ ส่วน
- เทียนสัตตบุษย์ ๑ ส่วน
- เทียนเกล็ดหอย ๑ ส่วน
- เทียนตากบ ๑ ส่วน
- การบูร ๑ ส่วน
- **ชะมดขีด** ๒ ส่วน
- พิมเสน ๒ ส่วน

สรรพคุณ แก้วมวงเวียน

๓. ยาหอมอินทจักร์

วัตถุดิบประกอบ

- สะค้าน ๑ ส่วน
- รากข้าพลุ ๑ ส่วน
- ชิง ๑ ส่วน
- ดีปลี ๑ ส่วน
- รากเจตมูลเพลิง ๑ ส่วน
- ลูกผักชีลา ๑ ส่วน
- โกรฐสอ ๑ ส่วน
- โกรฐเขมา ๑ ส่วน
- โกรฐก้านพร้าว ๑ ส่วน
- โกรฐพุงปลา ๑ ส่วน
- โกรฐจุฬาลัมพา ๑ ส่วน

- โกลูเซียง ๑ ส่วน
- โกลู๊กักกรา ๑ ส่วน
- โกลูกระตุก ๑ ส่วน
- เทียนดำ ๑ ส่วน
- เทียนขาว ๑ ส่วน
- เทียนแดง ๑ ส่วน
- เทียนขาวเปลือก ๑ ส่วน
- เทียนยาวพาลี ๑ ส่วน
- จันทน์แดง ๑ ส่วน
- จันทน์เทศ ๑ ส่วน
- เถาหมกแดง ๑ ส่วน
- เถาหมกขาว ๑ ส่วน
- รากห้านาง ๑ ส่วน
- เปลือกชะลูด ๑ ส่วน
- อบเชย ๑ ส่วน
- เปลือกสมุลแว้ง ๑ ส่วน
- กฤษณา ๑ ส่วน
- กระจับปักษ์ ๑ ส่วน
- บอระเพ็ด ๑ ส่วน
- ลูกกระดอม ๑ ส่วน
- กำยาน ๑ ส่วน
- ขอนดอก ๑ ส่วน
- ชะมดเข็ด ๑ ส่วน
- ลูกจันทน์ ๑ ส่วน

- ดอกจันทน์ ๑ ส่วน
- ลูกกระวาน ๑ ส่วน
- กานพลู ๑ ส่วน
- รากไคร้เครือ ๑ ส่วน
- ลำพันแดง ๑ ส่วน
- ดอกสารภี ๑ ส่วน
- ดอกพิทูล ๑ ส่วน
- ดอกบุนนาค ๑ ส่วน
- ดอกกระดังงา ๑ ส่วน
- ดอกมะลิ ๑ ส่วน
- ดอกคำไทย ๑ ส่วน
- ฟางเส้น ๑ ส่วน
- ดีงูเห่า ๑ ส่วน
- ดีหมูป่า ๑ ส่วน
- ดีวัว ๑ ส่วน
- พิมเสน ๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมบาดทะจิต แก้คลื่นเหียนอาเจียน แก้ลมจุกเสียด

๔. ยาหอมนวโกฐ

วัตถุดิบส่วนประกอบ

- ชิงแห้ง	๓ ส่วน
- ดีปลี	๓ ส่วน
- เจตมูลเพลิงแดง	๓ ส่วน
- สะค้าน	๓ ส่วน
- ช้าพลู	๓ ส่วน
- หัวหมู	๔ ส่วน
- โกฐสอ	๔ ส่วน
- โกฐเขมา	๔ ส่วน
- โกฐหัวบัว	๔ ส่วน
- โกฐก้านพร้าว	๔ ส่วน
- โกฐจุฬาลัมพา	๔ ส่วน
- โกฐเชียง	๔ ส่วน
- โกฐพุงปลา	๔ ส่วน
- โกฐชฎามังสี	๔ ส่วน
- โกฐกระดูก	๔ ส่วน
- เทียนดำ	๔ ส่วน
- เทียนขาว	๔ ส่วน
- เทียนแดง	๔ ส่วน
- เทียนขาวเปลือก	๔ ส่วน
- เทียนยาวพาณี	๔ ส่วน
- เทียนตาตุ๊กแตน	๔ ส่วน
- เทียนสัตตบุษย์	๔ ส่วน

- เทียนเกล็ดหอย ๔ ส่วน
- เทียนตากบ ๔ ส่วน
- ลักซี ๔ ส่วน
- ลูกราชดัด ๔ ส่วน
- ลูกสารพัดพิษ ๔ ส่วน
- ลูกกระวาน ๔ ส่วน
- กานพลู ๔ ส่วน
- ดอกจันทน์ ๔ ส่วน
- ลูกจันทน์ ๔ ส่วน
- จันทน์เทศ ๔ ส่วน
- จันทน์แดง ๔ ส่วน
- อบเชย-วน ๔ ส่วน
- เปลือกสมุลแว้ง ๔ ส่วน
- หัวตีนนก ๔ ส่วน
- แผลกหอม ๔ ส่วน
- เปลือกชะลูด ๔ ส่วน
- เปราะหอม ๔ ส่วน
- รากไคร้เครือ ๔ ส่วน
- เนื้อไม้ ๔ ส่วน
- ขอนดอก ๔ ส่วน
- กระลำพัก ๔ ส่วน
- เนื้อลูกมะขามป้อม ๔ ส่วน
- เนื้อลูกสมอพิเภก ๔ ส่วน
- ชะเอมเทศ ๔ ส่วน

- ลูกผักชีลา	๔ ส่วน
- ลูกกระดอม	๔ ส่วน
- บอระเพ็ด	๔ ส่วน
- เกสรบัวหลวง	๔ ส่วน
- เกสรบุษราคัม	๔ ส่วน
- ดอกพิกุล	๔ ส่วน
- ดอกสารภี	๔ ส่วน
- ดอกมะลิ	๔ ส่วน
- แก่นสน	๔ ส่วน
- น้ำประสานทองสะอาด	๒ ส่วน
- ชะมดเขียด	๑ ส่วน
- พิมเสน	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมคลิ่นเทียน แก้ลมปลายไข้

ศักยภาพของสมุนไพรชะมดเขียด

๑. ศักยภาพด้านการผลิต

ในปัจจุบันการเลี้ยงชะมดเพื่อเก็บชะมดเขียดนั้นเหลืออยู่น้อยมาก จากการรวบรวมข้อมูลและสำรวจพื้นที่เชิงลึกพบว่าเหลือผู้เลี้ยงชะมดไม่กี่ราย และผู้เลี้ยง อยู่ในพื้นที่ตำบลเขาย้อย และตำบลทับค้าง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ทั้งหมด ชะมดที่เลี้ยงเป็นชะมดเขียด (*Viverricula indica*) ที่ได้รับตกทอดมาจากบรรพบุรุษหรือได้จากการลักลอบซื้อจากแหล่งธรรมชาติ ไม่มีการเพาะเลี้ยง

เพื่อขยายพันธุ์ แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากยังมีปัญหาในการเพาะพันธุ์หลายประการ

จำนวนชะมดที่ยังมีการเลี้ยงอยู่ในปัจจุบันมีประมาณ ๒๖๐ ตัว แต่ละตัว ให้ผลผลิตชะมดเข็ดเฉลี่ยประมาณ ๓.๖ กรัมต่อเดือน คิดเป็นน้ำหนักรวมของชะมดเข็ด ประมาณ ๙๓๖ กรัมต่อเดือน คิดเป็นมูลค่ารวมประมาณ ๔๐,๒๔๘ บาทต่อเดือน (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๐)

สำหรับวิธีการเลี้ยงนั้น ผู้เลี้ยงยังคงเลี้ยงด้วยวิธีเดียวกับกับสมัยรุ่นพ่อแม่ ไม่มีการปรับปรุงพัฒนาวิธีการเลี้ยง ตลอดจนไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาให้การส่งเสริม หรือศึกษาวิจัยการเลี้ยงอย่างจริงจัง ทำให้ได้ผลผลิตน้อย มีความแปรผัน ตามความเอาใจใส่ผู้เลี้ยง และเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำมาซึ่งความไม่คุ้มค่าในการเลี้ยง ทำให้ผู้เลี้ยงหลายรายต้องเลิกประกอบอาชีพนี้ไป

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่ภาครัฐควรเข้ามาส่งเสริมการเพาะเลี้ยง และการขยายพันธุ์ชะมดอย่างจริงจัง ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาและพัฒนา การเพาะเลี้ยงชะมด โดยเฉพาะชะมดเข็ด ส่งอุตสาหกรรม โดยสนับสนุนการวิจัยอย่างเป็นระบบและครบถ้วนในทุกด้าน

๒. ศักยภาพด้านการตลาดภายในประเทศ

ตลาดในประเทศของชะมดเข็ดนั้น เป็นตลาดที่ค่อนข้างให้-พอสมควร เนื่องจากชะมดเข็ดเป็นตัวยาลำค้-อย่างหนึ่งในยา

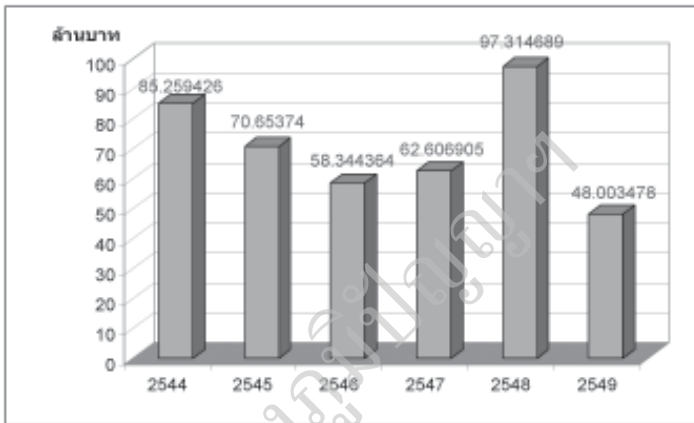
แผนโบราณหลายขนาน โดยเฉพาะยาหอม จากการศึกษาของกมล สวัสดิ์มงคล (๒๕๒๙) พบว่า จากตำรับยาแผนโบราณที่มีผู้ขอขึ้นทะเบียนกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข จำนวน ๒,๔๙๙ ตำรับ มีตำรับที่ใช้ชะมดเป็นเครื่องยา จำนวน ๓๙ ขนาน จัดเป็นตัวยาสมนไพรที่ใช้มากที่สุดในระดับที่ ๑๑๑ นอกจากนี้ ชะมดเข้ดยังนำไปใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องหอม โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมทำน้ำนระเหยง่าย สำหรับธุรกิจสปาและสุนทรบำบัด (aroma therapy) เนื่องจากน้ำมันชะมดเข้ดมีกลิ่นหอมและมีคุณสมบัติเป็นสารตรึงกลิ่น (fixative) ด้วย

๓. ศักยภาพด้านการตลาดในต่างประเทศ

ชะมดเข้ดมีตลาดต่างประเทศขนาดใหญ่รองรับ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยาแผนโบราณ ของกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย เช่น ประเทศจีน ญี่ปุ่น และใน อุตสาหกรรมทำน้ำหอมและเครื่องหอม ทั้งในประเทศญี่ปุ่น เกาหลี จีน รวมทั้ง ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในทวีปยุโรป

จากข้อมูลการนำเข้าและส่งออกของกรมศุลกากร (๒๕๕๐) ได้รายงานข้อมูลเกี่ยวกับการนำเข้าและส่งออกสินค้า ในกลุ่มของ อำพันขี้ปลา คาสโตเรียม ชะมดเข้ด ชะมดเข้ดเชียง แมลงวันสเปน ดีลด์ัวจะแห้งหรือไม้กัทตาม รวมทั้งต่อมและ ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ของสัตว์ ที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ทางเภสัชกรรม สด แข็งเย็น แข็งเย็นจนแข็ง หรือทำไว้ไม่ให้เสียชั่วคราวโดยวิธีอื่น ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๔ - พ.ศ.๒๕๔๘ พบว่าเราส่งออกสินค้าดังกล่าวไปยังประเทศคู่ค้าถึง ๑๔ ประเทศ ได้แก่

ประเทศจีน ฮองกง ปู๋น เกาหลีใต้ ไต้หวัน มาเลเซีย สิงคโปร์ ปากีสถาน สหรัฐอาหรับอเมริกาใต้ จอร์แดน แอฟริกาใต้ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา สร้างรายได้แก่ประเทศไทยไม่น้อยกว่าปีละ ๕๐ ล้านบาท ดังรายละเอียดที่แสดงในภาพที่ ๑๗ และตารางที่ ๑

ภาพที่ ๑๗ มูลค่าการส่งออกสินค้ากลุ่มเซมดเซตของประเทศไทย
ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๙
(ที่มา : กรมศุลกากร, ๒๕๕๐)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า ตลาดของเซมดเซตในต่างประเทศ มีอยู่ในหลายทวีป และมีมูลค่าหลายสิบล้านบาทต่อปี ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่รัฐควรเข้ามาส่งเสริม การเพาะเลี้ยงเซมดเซตเพื่อการส่งออก มีการควบคุมการผลิตให้ได้มาตรฐาน และได้เซมดเซตที่ตลาดต้องการ รวมทั้งควบคุมการส่งออกอย่างจริงจัง เพื่อป้องกันปัญหาละเมิดลิขสิทธิ์หรือการลักลอบนำไปวิจัยของประเทศอื่น เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายใดที่คุ้มครองผลิตภัณฑ์เซมดเซตอย่างจริงจัง

ตารางที่ ๑ มูลค่าการส่งออกสินค้ากลุ่มเซมิคอนดักเตอร์ของประเทศไทย
ไปยังประเทศคู่ค้าต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๗

ประเทศ		
	๒๕๕๕	๒๕๕๗
จีน	๘,๐๖๙,๑๖๒	๑๖,๖๑๖,๒๕๑
ฮ่องกง	๔๓,๓๘๒,๐๔๕	๓๖,๓๔๕,๖๕๖
ญี่ปุ่น	๑,๒๑๓,๓๘๔	๑,๒๖๙,๔๒๕
เกาหลีใต้	-	-
ไต้หวัน	๓๒,๐๕๑,๘๐๒	๑๕,๓๖๘,๘๓๓
มาเลเซีย	๕๔๓,๐๓๓	๙๒๔,๓๐๒
สิงคโปร์	-	๑๒๙,๒๗๓
ปากีสถาน	-	-
U.A.E.	-	-
จอร์แดน	-	-
แอฟริกาใต้	-	-
ฝรั่งเศส	-	-
ออสเตรเลีย	-	-
สหรัฐอเมริกา	-	-

ที่มา: กรมศุลกากร (๒๕๕๐)

มูลค่าการส่งออก (บาท)

๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙
๙,๗๖๕,๖๓๘	๗,๘๖๗,๒๐๘	๙,๒๑๒,๑๕๕	๘,๙๘๓,๖๐๙
๒๕,๑๕๕,๑๙๙	๓๒,๗๙๙,๖๓๓	๖๕,๐๕๐,๒๙๕	๒๓,๐๒๖,๐๗๘
๑,๐๓๘,๐๑๗	๑,๑๑๖,๐๑๓	๑,๓๓๒,๑๐๘	๑,๓๑๗,๗๑๗
-	๑๕,๕๓๖	-	-
๒๑,๕๕๕,๓๕๖	๑๙,๕๗๙,๕๗๐	๒๑,๒๒๑,๕๕๐	๑๓,๕๘๖,๕๒๗
๗๖๕,๑๓๕	๒๒๕,๖๕๐	-	๑,๑๕๕,๑๒๒
๑๕๗,๕๐๐	๕๒๑,๗๗๐	๑,๓๘๕,๘๕๕	-
-	๒๑,๖๗๐	๑๒,๓๕๘	-
-	๓๘๘,๙๕๕	-	-
๓๐,๕๒๙	-	-	-
-	-	-	๓๕,๕๒๕
-	-	๑๐๑,๕๐๐	-
-	๑๙,๒๐๐	-	-
-	๕๒,๗๑๐	-	-

บทที่ ๕ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สถานภาพตามสหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ

สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union of conservation of Nature and Natural Resources หรือ World Conservative Union: IUCN) ประเมินสถานภาพของชะมดเขียด (*Viverricula indica*) ชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*) และชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra megaspilla*) อยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำต่อการสูญพันธุ์ (Least Concern)

สถานภาพตามอนุสัญญาไซเตส

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) จัดให้ชะมดเขียด (*Viverricula indica*) และชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*) อยู่ในบัญชีแนบท้ายที่ ๓ (Appendix III) ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่ง แล้วขอความร่วมมือกับประเทศภาคด้วยกันให้ช่วยดูแล การส่งออกจะต้องได้รับอนุญาต และมีหนังสือรับรองจากประเทศถิ่นกำเนิดว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความอยู่รอดตามธรรมชาติ

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้ชะมดเขียด (*Viverricula indica*) ชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*) และชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra megaspilla*) เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง แต่ทั้งนี้ตามกฎกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้กำหนดให้ชะมดเขียด (*Viverricula indica*) เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่อนุ-าตให้เพาะพันธุ์ได้ และตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดชนิดสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออก ลงวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๘ ได้กำหนดให้ชะมดเขียด (*Viverricula indica*) และชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*) เป็นสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออก เว้นแต่ได้รับอนุ-าตจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า ชะมดทั้งสามชนิดถูกกำหนดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง มีผลทำให้ตัวสัตว์ ซากสัตว์ รวมถึงหนัง กระดูก ขน เล็บ หรือส่วนต่าง ๆ ที่แยกออกจากร่างกาย ไม่ว่าจะยังมีชีวิตหรือตายแล้ว ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย โดยสามารถสรุปประเด็นของการคุ้มครองที่มีต่อชะมดทั้ง ๓ ชนิด ได้ดังนี้

- ชะมดแผงหางปล้อง (*Viverra zibetha*) และ

ชะมดแผงสันหางดำ (*Viverra megaspilla*)

๑. ห้ามมิให้ผู้ใดทำการเพาะพันธุ์ ตามความในมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ เว้นแต่เป็นการเพาะพันธุ์โดยผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินกิจการสวนสัตว์สาธารณะที่ได้รับอนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย

๒. ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งตัวสัตว์ หรือซากสัตว์ ตามความในมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

๓. ห้ามมิให้ผู้ใดค้าซึ่งตัวสัตว์ ซากสัตว์ หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากสัตว์ดังกล่าว ตามความในมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

๔. การนำเข้า ส่งออก นำผ่าน หรือเคลื่อนที่เพื่อการค้าซึ่งตัวสัตว์ หรือซากสัตว์ ไม่สามารถกระทำได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ตามมาตรา ๒๓ และ ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และต้องได้รับใบอนุญาต หรือใบรับรองตามข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการค้าสัตว์ป่าและซากสัตว์ป่าจากอธิบดี ตามมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๓)

- ชะมดเขียด (*Viverricula indica*)

๑. สามารถทำการเพาะเลี้ยงได้ ตามกฎกระทรวงกำหนด ชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งออกตามความในมาตราที่ ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๓๗) และประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่อง การขออนุญาตเพาะพันธุ์สัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

๒. การครอบครอง ค้า นำเข้า ส่งออก นำผ่าน หรือ เคลื่อนที่เพื่อการค้าซึ่งตัวสัตว์ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ หรือ ซากของ สัตว์ป่าดังกล่าว สามารถ กระทำได้ตามความในมาตราที่ ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๓, ๒๔ และ ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนด ในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๗) ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๗) และ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๓๗)

สำนักคุ้มครองผู้บริโภค

บทสรุป ในการคุ้มครองสมุนไพรมะหาดเข็ด

๑. ผลดี

การประกาศคุ้มครองมะหาดเข็ด อาจช่วยอนุรักษ์แหล่งพันธุกรรมของมะหาดเข็ดในธรรมชาติ เนื่องจากสัตว์ที่ให้มะหาดเข็ดทั้ง ๓ ชนิด คือ มะหาดเข็ด มะหาดแผงหางปล้อง และมะหาดแผงสันหางดำ จะถูกล่าโดยพรานหรือนักหาของป่า จนปริมาณในธรรมชาติลดลง การประกาศให้มะหาดเข็ดเป็นสมุนไพรมะหาดเข็ด อาจช่วยให้การวิจัยสมุนไพรมะหาดเข็ดนี้เป็นไปอย่างเป็นระบบ สามารถจัดสรรหรือระดมทุนได้ง่าย โดยไม่เกิดการศึกษาหรือวิจัยที่ซ้ำซ้อนกัน เป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลา เงิน และทรัพยากรบุคคล

๒. ผลเสีย

สัตว์ที่ให้มะหาดเข็ดทั้ง ๒ ชนิด คือ ตัวมะหาดเข็ด มะหาดแผงหางปล้อง และมะหาดแผงสันหางดำ เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ ๑ ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช ๒๕๓๕ อยู่แล้ว การประกาศให้มะหาดเข็ด เป็นสมุนไพรมะหาดเข็ดอีก จึงซ้ำซ้อนกัน ทำให้รัฐต้องสิ้นเปลืองงบประมาณ ในการบังคับใช้กฎหมายมากขึ้น ทั้งด้านการพัฒนาระบบ ด้านบุคลากร และด้านบริหารจัดการ

๓. ผลกระทบ

ผลกระทบของการประกาศคุ้มครองชะมดเข็ดตามพระราช-
บัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.
๒๕๕๒ อาจจะมีอยู่บ้าง ในส่วนของผลิตภัณฑ์ที่ทำจากชะมดเข็ด
แต่ประเด็นการคุ้มครองตัวชะมดนั้น อาจมีผลกระทบน้อยเนื่องจาก
สัตว์ที่ให้ชะมดทั้ง ๓ ชนิด เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามกฎกระทรวง
กำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้
พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครอง
สัตว์ป่า พุทธศักราช ๒๕๓๕ อยู่แล้ว จะมีผลกระทบในเชิงผลผลิต
จากชะมดมากกว่า

๔. ข้อเสนอแนะ

สามารถประกาศให้ชะมดเข็ดเป็นสมุนไพรควบคุมตาม
พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้เนื่องจาก ชะมดเข็ดมีเป้าหมายลดอันตรายที่อาจ
จะสูญพันธุ์ มีความสำคัญในการศึกษาวิจัย และควรส่งเสริมด้านการ
ขยายพันธุ์ พัฒนาคุณภาพชีวิตของสัตว์เมื่ออยู่ในสภาพที่ถูกเพาะเลี้ยง
โดยทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงผลของกฎหมายจะเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริม
หรือไม่

ความจำเป็นที่สำคัญ-จึงอยู่ที่การส่งเสริมการเพาะเลี้ยงที่
เหมาะสม มีคุณภาพ และสนับสนุนเกษตรกรผู้เลี้ยงให้สามารถ

ดำเนินการได้ถูกวิธี และมีมาตรการรองรับ ทางด้านการตลาดที่ดี
รายได้สามารถดำรงชีพอยู่ได้

๕. แนวทางการส่งเสริมและคุ้มครองสมุนไพร ชะมดเข็ด

๕.๑ ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยด้านการขยายพันธุ์
และการเลี้ยงตัวชะมดเข็ด

๕.๒ ส่งเสริมให้มีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ
ที่มีผลต่อปริมาณ และคุณภาพของชะมดเข็ดที่ได้

๕.๓ ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยทางด้านชีววิทยา
องค์ประกอบเคมี ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา และพิษวิทยาของชะมดเข็ด

๕.๔ วางกรอบการวิจัยเกี่ยวกับสมุนไพรชะมดเข็ด
อย่างเป็นระบบ และครบวงจร โดยสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม
นักวิจัยสหสาขาผู้สนใจ และจัดสรรทุนวิจัยให้

๕.๕ วางแผนแม่บทการวิจัยด้านการคัดเลือกพันธุ์
การขยายพันธุ์ การเพาะเลี้ยง การส่งออกอย่างเป็นระบบและครบ
วงจร

๖. ข้อสรุปของคณะอนุกรรมการพิจารณากำหนดประเภท ลักษณะ ชนิด และชื่อของสมุนไพรควบคุม และกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุม

จากการประชุมของคณะอนุกรรมการฯ ๒ ครั้ง เกี่ยวกับ ชะมดเข็ดในการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม คือการประชุมครั้งที่ ๓/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๐ และการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ สรุปว่า จากการนำเสนอข้อมูลวิชาการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ตลอดจนผลดี - ผลเสีย และผลกระทบ รวมทั้งความเห็นของคณะอนุกรรมการฯ พิจารณาเห็นว่าความจำเป็นเร่งด่วนเกี่ยวกับสมุนไพรชะมดเข็ดเวลานี้ คือการส่งเสริมให้เกิดการเพาะเลี้ยงที่ดี กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพการศึกษาวิจัยที่ครบวงจร และด้านการตลาดที่เหมาะสม โดยยังไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการด้านกฎหมายไปควบคุมดูแลให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนของหน่วยงาน และเกษตรกรผู้เลี้ยง ควรมีมาตรการในการส่งเสริมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศุลกากร. ๒๕๕๐. สถิติการนำเข้า-ส่งออก. Custom Reports. แหล่งที่มา : <http://www.customs.go.th/Statistic/StatisticIndex.jsp>. ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๐.
- จอห์น พาร์. ๒๕๔๖. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในประเทศไทย. โรงพิมพ์กรุงเทพ, กรุงเทพฯ.
- ชิตีพัทธ์ (นามแฝง). ๒๕๔๘. รอบรู้เรื่องสัตว์ขุดสัตว์ป่าคุ้มครอง (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม). สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ ๑๙ จำกัด, กรุงเทพฯ.
- บุ-นาท ลายสนิทเสรีกุล. ๒๐๐๕. กลุ่มเพาะเลี้ยงชะมดเขียด. แหล่งที่มา: <http://snow.prohosting.com/boonnart/owner.html>. ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๐.
- ประทีป ดวงแค. ๒๕๔๑. Wild Mammals in Thailand. สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ. _____, ๒๕๔๗. เอกสารประกอบการสอน วิทยาลัยสัตว์ป่าเลี้ยงลูกด้วยนม (Forest Mammalogy). ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- เพ็ญภา ทวีชัยเจริญ. ๒๕๔๕. ความรู้เรื่องยาหอมและสมุนไพรล้างสารพิษ (ตอนที่ ๒). บทความวิชาการ. แหล่งที่มา: http://ittm.dtam.moph.go.th/data_all/articles/article21.htm. ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๓๒. ชะมดเขียง-ชะมดเขียด. คลังความรู้. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=675>. ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๐.

สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. ๒๕๔๐. การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าใน
ประเทศไทย. ภาควิชาภูมิศาสตร์คณະมนุขยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา. สำนักงาน
กฎหมายมงคลธรรม. ๒๕๔๗. กฎกระทรวงกำหนด
ชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่า ชนิดที่เพาะพันธุ์ได้
พ.ศ. ๒๕๔๖. แหล่งที่มา: [http://www.kodmhai.com/Kkat/NKkat/
Nkkat-1/New/N8.html](http://www.kodmhai.com/Kkat/NKkat/Nkkat-1/New/N8.html). ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๐.

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ๒๕๔๗.
ทะเบียนรายชื่อชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย: สัตว์มี
กระดูกสันหลัง. สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.

อลงกลด แทนอมทอง, ณัฐพงษ์ ศรีสมุทร, อภิรดี ศรีภูมิ และเรืองวิทย์
บรรจงรัตน์. ๒๕๔๘. พันธุ์ศาสตร์เซลล์ของชะมดเขียด (*Viverricula
indica*) ในประเทศไทย. *Naresuan University Journal* 13(2):
1-10.

โอภาส ขอบเขตต์. ๒๕๔๑. ทรัพยากรสัตว์ป่า. การอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เอกวิวัฒนา. ๒๕๒๕. เอกสารประกอบการสอนวิชา (แมมมาโลยี)
Mammalogy. ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, ขอนแก่น.

Blanford, W. T. 1888-1891. The fauna of British India: mammalian.
Taylor and Francis, London.

Lekagul, B. and McNeely, J.A. 1977. **Mammals of Thailand**. 1nded.
Kurusapha Ladprao Press, Bangkok, Thailand.

Lekagul, B. and McNeely, J.A. 1988. **Mammals of Thailand**. 2nded.
Sahakarn Bhaet, Bangkok, Thailand.

Miller, H. 1971. Habits of a small Indian civet. **Journal of the
Bombay Natural History Society** 68(3): 818-819.

Retting, T. and Divers, B.J. 1986. **Viverridae**. In Forvler, M.E. (ed).
Zoo & Wild animal medicine. W.B. Saunders Company:
Philadelphia, United States of America.

Pocock, R. I. 1939. **The fauna of British India mammalia I**. Taylor
and Francis, London.

Simpson, G.G. 1945. The principles of classification and a classification of mammals. **Bulletin of the American Museum of
Natural History** 85:1-350.

The Convention on International Trade in Endangered Species of
Wild Fauna and Flora 2007. **Appendices I, II and III** . The
CITES species. Available Source: [http://www.cites.org/eng/
app/appendices.shtml](http://www.cites.org/eng/app/appendices.shtml). July14,2007.

Vaunhan, T.A. 1972. **Mammology**. W.B. Saunders Company, Philedelphia,
USA.

Wurster, D.H. and Benirschke, K. 1967. Chromosome numbers in
thirty species of Carnivora, Mammal. **Chromosoma News-
letter** 8:195-216.

Wurster, D.H. and Benirschke, K. 1968. Comparative cytogenetic studies in the order Carnivora. *Chromosoma (Berl.)* 24: 336-382.

สำนักพิมพ์
กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์

ภาคผนวก

สำนักคุ้มครองผู้บริโภค

สำนักคุ้มครองผู้บริโภค

โครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร “ชะมดเข็ด” เพื่อการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม

๑. หลักการและเหตุผล

การใช้ชะมดเข็ดในตำรับยาแผนไทยถือเป็นภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทย ที่ควรอนุรักษ์ไว้ ส่วนใหญ่นิยมใช้ในตำรับยาหอมต่างๆ ชะมดเข็ดถือเป็นสัตว์วัตถุ เป็นสมุนไพรที่ค่อนข้างหายาก เนื่องจากต้องคุ้มครองทั้งที่อยู่อาศัยในธรรมชาติ และตัวสัตว์เอง โดยอัตราการคงอยู่ตามธรรมชาติของชะมดมีอัตราที่ลดน้อยลง จึงควรคุ้มครองในแหล่งธรรมชาติและส่งเสริมกระบวนการเลี้ยงให้เกิดประสิทธิภาพ ตามเจตนาารมณ์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งมีของการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และส่งเสริมรูปแบบการดำเนินการที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยในส่วนของ การคุ้มครองสมุนไพรได้มีข้อกำหนดชัดเจนในหมวด ๓ ของพระราชบัญญัติดังกล่าว และได้ออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง สมุนไพรควบคุม (กวาวเครือ) พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งมีผลบังคับใช้ไปแล้วนั้น คาดว่ายังมีสมุนไพรในบางชนิดอาจเข้าข่ายควรได้รับการคุ้มครอง ตามมาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ดังนั้น จึงได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข โดยคำแนะนำของคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร กำหนดประเภท ลักษณะ

ชนิดและชื่อของสมุนไพรที่มีค่าต่อการศึกษาหรือวิจัย หรือมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ หรืออาจจะสูญพันธุ์ ให้เป็น “สมุนไพรควบคุม” และมาตรา ๑๒ กำหนดให้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองและส่งเสริมการศึกษาอบรม ศึกษาวิจัย และพัฒนา ภูมิปัญญา--การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร และรับผิดชอบในงานธุรการ และงานวิชาการของคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริม ภูมิปัญญา--การแพทย์แผนไทย นั้น

คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา--การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร จึงได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณา กำหนดประเภท ลักษณะ ชนิด และชื่อสมุนไพรควบคุม และกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุม เพื่อให้ความเห็น ชี้แจง รวมทั้งเสนอแนะร่างประกาศกระทรวง สาธารณสุขเรื่อง “สมุนไพรควบคุม” โดยเห็นว่าชะมดเข้ตีมีความสำคัญ-เข้าหลักเกณฑ์ จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยรวบรวมข้อมูลเชิงวิชาการของชะมดจากแหล่งธรรมชาติ และแหล่งปลูก วิเคราะห์ผลกระทบ และสรุปสภาพปัญหาความจำเป็นที่ต้องได้รับการคุ้มครอง ตลอดจนศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งการเพาะเลี้ยง จำหน่าย ส่งออก การตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการฯ และคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา--การแพทย์แผนไทยในการให้คำแนะนำ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเพื่อวางแผนการดำเนินการต่างๆ โดยผ่านการประมวลความคิดเห็นโดยสาธารณชนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อจัดทำข้อมูลสมุนไพร “ชะมดเข็ด”

๒. เพื่อศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูลเชิงวิชาการ วิเคราะห์ผลกระทบ และสรุปสภาพปัญหาความจำเป็น ที่ต้องได้รับการคุ้มครอง ตลอดจนศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งการปลูก การผลิต จำหน่าย ส่งออก การตลาดทั้งภายในและต่างประเทศของสมุนไพรชะมดเข็ดเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาสมุนไพรที่สมควรประกาศเป็น “สมุนไพรควบคุม”

๓. เพื่อล้มนานาวิชาการสมุนไพร “ชะมดเข็ด” เพื่อประกาศเป็นสมุนไพรควบคุม

๔. เพื่อจัดประชุมระดมความคิดเห็น การจัดทำแผน แนวทาง และหลักเกณฑ์ในการส่งเสริมและคุ้มครองสมุนไพร เพื่อจัดทำร่างประกาศสมุนไพรควบคุม “ชะมดเข็ด”

๓. เป้าหมาย

๑. ข้อมูลสมุนไพร “ชะมดเข็ด” ที่แสดงให้เห็นว่าสมุนไพรชะมดเข็ดมีค่าต่อการศึกษาหรือวิจัย หรือมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจหรืออาจจะสูญพันธุ์ ที่สมควรประกาศเป็น “สมุนไพรควบคุม”

๒. ข้อมูลและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรชะมดเข็ด รวมทั้งแผนการ แนวทางในการส่งเสริม และการคุ้มครอง

๓. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสมุนไพร “ชะมดเช็ด” ที่จะประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม จากกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนถึงองค์กรและบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔. วิธีการดำเนินงาน

๔.๑ จัดเจ้าหน้าที่ศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูลเชิงวิชาการ วิเคราะห์ผลกระทบ และสรุปสภาพปัญหาความจำเป็นที่ต้องได้รับการคุ้มครองตลอดจนศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งการปลูกการผลิต จำหน่าย ส่งออก การตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาสมุนไพร “ชะมดเช็ด” ที่สมควรประกาศให้เป็น “สมุนไพรควบคุม”

๔.๒ นำผลการศึกษาวิจัยสมุนไพร “ชะมดเช็ด” เสนอต่อคณะกรรมการพิจารณา กำหนดประเภท ลักษณะ ชนิด และชื่อสมุนไพรควบคุม และกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุม และคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เพื่อพิจารณา

๔.๓ จัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ และประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับแผนการ แนวทางในการส่งเสริม และการคุ้มครองสมุนไพรชะมดเช็ด และความเป็นไปได้ที่จะประกาศสมุนไพรชะมดเช็ด ให้เป็น “สมุนไพรควบคุม”

๔.๕ จัดประชุม Focus Group เพื่อจัดทำร่างประกาศส่มุนไพร ควบคุม “ชะมดเข็ด” และดำเนินการเสนอต่อคณะกรรมการคุ้มครอง และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเพื่อพิจารณา

๕. แผนงานและระยะเวลาการดำเนินงาน

โครงการจัดทำข้อมูลส่มุนไพร เพื่อประกาศเป็น “ส่มุนไพร ควบคุม” มีระยะเวลาการดำเนินงาน ๙ เดือน โดยมีแผนการดำเนินงาน ดังนี้

แผนงาน	ระยะเวลาดำเนินงานปีงบประมาณ ๒๕๕๐							
	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
๑. จัดทำโครงการและดำเนินการจ้างเหมาศึกษาวิจัย	←→							
๒. ดำเนินการศึกษาวิจัยส่มุนไพรชะมดเข็ด		←→						
๓. นำเสนอข้อมูลชะมดเข็ดต่อที่ประชุมคณะกรรมการฯ และคณะกรรมการตามลำดับ					←→			
๔. ประชุมสัมมนาเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ชะมดเข็ด” ส่มุนไพรที่สมควรประกาศเป็นส่มุนไพรควบคุม						←→		
๕. จัดประชุม Focus group เพื่อจัดทำ ประกาศส่มุนไพรชะมดเข็ดให้เป็น “ส่มุนไพรควบคุม”							←→	

๖. งบประมาณที่เสนอขอ

งบประมาณจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ จำนวน ๒๓๐,๐๐๐.- บาท สำหรับเป็นค่าใช้จ่าย
ในการดำเนินงานตามกิจกรรม ดังนี้

๖.๑ จ้างหม่าตรีศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูลเชิงวิชาการ วิเคราะห์
ผลกระทบ และสรุปสภาพปัญหาความจำเป็น ที่ต้องได้รับการคุ้มครอง
ตลอดจนศักยภาพด้านต่าง ๆ ทั้งการปลูก การผลิต จำหน่าย ส่งออก
การตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ ตลอดจนแนวทางการ
คุ้มครอง และส่งเสริมภูมิเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาว่าพืช
สมุนไพรชนิดนี้สมควรประกาศให้เป็น “สมุนไพรควบคุม”

(แปดหมื่นบาทถ้วน) เป็นเงิน ๘๐,๐๐๐ บาท

๖.๒ ประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “สมุนไพรที่สมควร
ประกาศเป็นสมุนไพรควบคุม”

(หนึ่งแสนหนึ่งหมื่นห้าร้อยห้าสิบบาทถ้วน) รวม ๑๑๕,๗๕๐ บาท

๖.๓ ประชุม Focus Group เพื่อจัดทำร่างประกาศสมุนไพร
ควบคุม

(สามหมื่นสี่พันสองร้อยห้าสิบบาทถ้วน) รวม ๓๔,๒๕๐ บาท

หมายเหตุ ค่าใช้จ่ายดังกล่าว ทั้ง ๓ กิจกรรมสามารถถัวเฉลี่ยจ่ายกัน
ได้ตามความเหมาะสม

รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๒๓๐,๐๐๐ บาท
(สองแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

๗. ผู้รับผิดชอบโครงการ

๗.๑ กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญา-การแพทย์แผนไทยและ
สมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย
และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

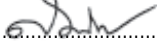
๗.๒ คณะอนุกรรมการพิจารณากำหนดประเภท ลักษณะ
ชนิด และชื่อสมุนไพรควบคุม และกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และ
เงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุม

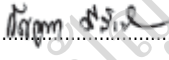
๘. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

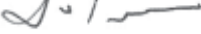
๘.๑ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
สามารถประกาศสมุนไพร “ชะมดเข็ด” ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีค่า
ต่อการศึกษาหรือวิจัย หรือมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ หรืออาจจะ
สูญพันธุ์ ให้เป็น “สมุนไพรควบคุม”

๘.๒ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
มีข้อมูลทั้งด้านวิชาการจากการศึกษาวิจัยและข้อมูลจากข้อคิดเห็นของ

กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการดำเนินงาน
และมาตรการในการส่งเสริมและคุ้มครองเกี่ยวกับสมุนไพรควบคุม
ต่อไป

ลงชื่อ..........ผู้เขียนโครงการ
(นายสมนึก สมบูรณ์สร้าง)
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน 3

ลงชื่อ..........ผู้เสนอโครงการ
(นางกัญญา ตีวีเศษ)
นักวิชาการสาธารณสุข 8ว

ลงชื่อ..........ผู้เห็นชอบโครงการ
(นายปราโมทย์ เสถียรรัตน์)
ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย

ลงชื่อ..........ผู้อนุมัติโครงการ
(นายวิชัย โชควิวัฒน์)
อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญา สถาบันการแพทย์แผนไทย
โทร. ๐-๒๕๑-๑๐๘๕

ที่ สธ ๐๕๐๓.๐๒/๕๗๑ วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุมัติปรับแผนดำเนินงานตามโครงการ

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย

ตามที่ กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญา สถาบันการแพทย์แผนไทย ได้รับอนุมัติให้ขยายระยะเวลาการดำเนินงานโครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร “ชะมดขีด” เพื่อการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม (เอกสารหมายเลข ๑) จำนวน ๑๓๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นบาทถ้วน) จนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑ (เอกสารหมายเลข ๒)

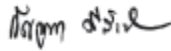
ในการนี้คณะอนุกรรมการพิจารณากำหนดประเภท ลักษณะ ชนิด และชื่อสมุนไพรควบคุมและกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุม ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชี้แจงรวมทั้งเสนอร่างประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง สมุนไพรควบคุม ได้ดำเนินการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๕๐ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ และที่ประชุมมีมติเห็นว่ายังไม่ควรเสนอให้สมุนไพร “ชะมดขีด” ได้รับการประกาศให้เป็นสมุนไพรควบคุม และนำข้อมูลจากการดำเนินการศึกษาวิจัยมาจัดทำเป็นหนังสือหรือเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (เอกสารหมายเลข ๓) กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญาฯ พิจารณาแล้ว เห็นควรเสนอปรับกิจกรรมการดำเนินงานในโครงการดังกล่าว ดังนี้

๑.๑ ยกเลิกแผนงานประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “สมุนไพรมะเร็งที่สมควรประกาศให้เป็นสมุนไพรรักษา”

๑.๒ ยกเลิกประชุม Focus Group เพื่อจัดทำร่างประกาศ สมุนไพรรักษา

๑.๓ ขอเพิ่มแผนงานในการจัดทำข้อมูลวิชาการของสมุนไพรมะเร็ง จากผลการศึกษาวิจัย เพื่อเรียบเรียงใหม่ และจัดพิมพ์เผยแพร่ให้ความรู้แก่บุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยและประชาชนทั่วไป จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หากเห็นชอบ ขอให้โปรดลงนามในบันทึกเสนอประธาน กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ต่อไปด้วย จะเป็นพระคุณ

(นางกัญญา ดิวิเศษ)

นักวิชาการสาธารณสุข 8

รักษาการหัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญาฯ

สำนักคุ้มครองผู้บริโภค

คำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

ที่ ๐๓/๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณากำหนดประเภท ลักษณะ
ชนิดและชื่อสมุนไพรควบคุมและกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ
และเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุม

ตามคำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์
แผนไทยที่ ๓/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙ และคำสั่งคณะกรรมการ
คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยที่ ๑๐/๒๕๔๙
ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๙ แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณากำหนด
ประเภท ลักษณะ ชนิดและชื่อสมุนไพรควบคุมและกำหนดหลักเกณฑ์
วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองสมุนไพรควบคุม นั้น

เพื่อให้การดำเนินการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพคณะกรรมการ
คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยจึงอาศัยอำนาจตาม
ความในมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกอบกับมติคณะกรรมการ ครั้งที่ ๑/
๒๕๕๑ เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ มีคำสั่งดังนี้

ข้อ ๑. ให้ยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริม
ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ที่ ๓/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๙
และคำสั่งที่ ๑๐/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๙

ข้อ ๒. แต่งตั้งบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งหรือผู้มีรายนามดังต่อไปนี้
เป็นคณะกรรมการพิจารณากำหนดประเภท ลักษณะ ชนิดและ
ชื่อสมุนไพรควบคุมและกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข
การคุ้มครองสมุนไพรควบคุม

๒.๑	อธิบดีกรมพัฒนา
การแพทย์แผนไทย
และการแพทย์ทางเลือก	ประธานอนุกรรมการ
๒.๒	รองอธิบดีกรมพัฒนา
การแพทย์แผนไทย
และการแพทย์ทางเลือก	อนุกรรมการ
๒.๓	ผู้แทนกรมทรัพย์สินทางปัญญา
กระทรวงพาณิชย์	อนุกรรมการ
๒.๔	ผู้แทนกรมการค้าภายใน
กระทรวงพาณิชย์	อนุกรรมการ
๒.๕	ผู้แทนกรมส่งเสริมการค้าระหว่าง
ประเทศและสหกรณ์	อนุกรรมการ
๒.๖	ผู้แทนกรมปศุสัตว์
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	อนุกรรมการ

๒.๗	ผู้แทนกองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	อนุกรรมการ
๒.๘	ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการ
๒.๙	ผู้แทนสภาพนายความ	อนุกรรมการ
๒.๑๐	ผู้แทนสมาคมผู้ผลิตยาแผนไทย	อนุกรรมการ
๒.๑๑	ดร.อ-ชลี จุฑะพุทธิ สถาบันการแพทย์แผนไทย	อนุกรรมการ
๒.๑๒	นายจรู- ดอนคำไพโร หมอพื้นบ้าน	อนุกรรมการ
๒.๑๓	นางเย็นจิตร เตชะธำรงสิน สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	อนุกรรมการ
๒.๑๔	นายไพโรจน์ แก้วมณี สำนักงานคณะกรรมการ อาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข	อนุกรรมการ
๒.๑๕	นายวุฒิ วุฒิธรรมเวช ผู้ประกอบการโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนไทย	อนุกรรมการ

๒.๑๖	รศ.ดร.ชยันต์ พิเชียรสุนทร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	อนุกรรมการ
๒.๑๗	นางอภี--า เวชพงศา ผู้ผลิตหรือจำหน่ายยาแผนไทย	อนุกรรมการ
๒.๑๘	ผู้อำนวยการสถาบัน การแพทย์แผนไทย สถาบันการแพทย์แผนไทย	อนุกรรมการ และเลขานุการ
๒.๑๙	หัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครอง ภูมิปัญญาการแพทย์ แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๒๐	นิติกร สถาบันการแพทย์แผนไทย	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๒๑	นายสมนึก สมบูรณ์สร้าง สถาบันการแพทย์แผนไทย	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๓. ให้คณะกรรมการฯ ตามข้อ ๒. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- ๓.๑ ให้ความเห็น ชี้แจง รวมทั้งเสนอแนะร่างประกาศ
กระทรวงสาธารณสุข เรื่องสมุนไพรควบคุม
- ๓.๒ ดำเนินการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดและตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ล้ง ณ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

(นายจักรกริช สวัสดิ์ดี)
รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข
ร.ร. อ. ส. ส.

ประธานคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริม
ภูมิปัญญา-การแพทย์แผนไทย

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญา